

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی آذری
آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

ایکینجی ایل صایی ۹ (آردیجیل صایی ۲۰)
سال دوم شماره ۹ (شماره مسلسل ۲۰)

آذر ۱۳۵۹
(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
2nd Year No. 9 (Serial No. 20)
December 1980

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

ایچینده کیلر

(فهرست)

صفحه

۳	۱- اۆزگه‌نی بزه‌ر: دوکتور حمید نطقی
۱۵	۲- آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش (۱۷): دوکتور جواد هیشت
۳۸	۳- نسیمی یارادیجیلیغی و کلاسیک شرق شعرى (۲)
۵۸	۴- حضرت علی‌نین اؤگودلری: ضیاء شاکر-ع. منظوری خامنه‌ای
۶۱	۵- آنام دیلی: مشروطه‌چی (سؤنمز)
۶۳	۶- اۆلکه‌مین یول‌لاریندا بوئمادان بیرپارچا: دوکتور حمید نطقی
۶۴	۷- علی‌بابا حاجی‌زاده (باکی) غریبین
۶۵	۸- اولکر ییغینجاغی: ساوالان
۷۰	۹- دده قورقود (۵): علیرضا صرافى

توجه

۱- کتاب **علی مسیو** رهبر مرکز غیبی تبریز در انقلاب مشروطه بقلم نویسنده توانا آقای **صمد سرداری** نیا از چاپ خارج شد. مطالعه این کتاب ارزشمند تاریخی را بعموم خوانندگان عزیز توصیه مینمائیم.

۲- آذربایجان ادبیات تاریخی نین ۲۰- نچی عصر نصیبی یازماقلا مشغول اولدو- غوموز اوچون بو عصرده کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازیچیلارین ترجمه‌ی حال و اثرلرینه احتیاجیمیز واردیر. بوتون شاعر و یازیچی و آذری ادبیاتیله ماراقلانان همشهریلر یخیزدن بو باره‌ده ییزه یاردیمچی اولمالارینی و اؤز ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرله برابر تاندیقلاری دیگر شاعر لریمیزین ده ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لر گؤندرمه‌لرینی خواهش ائدیرک «وارلیق»

۳- خواستاران اشتراک می‌توانند مبلغ آیونمان سالیانه (۸۰۰ ریال) را از نزدیکترین شعبه هر یک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش‌خیابان بهار) واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه پیدی-شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.

۴- شماره‌های گذشته مجله وارلیق را می‌توانید از دفتر مجله و یا کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه تهران تهیه نمایند.

۵- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخی» بیرباخیش از چاپ خارج شد همشهریهای علاقمند میتوانند از انتشارات فرزانه و یا سایر کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۶- مجموعه ده‌شماره سالیانه مجله در یکجلد منشور شد. علاقمندان میتوانند هرچه زودتر قبل از اتمام آن از دفتر مجله و یا انتشارات فرزانه و دیگر کتابفروشی‌های روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی آذری)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه پیدی شماره ۱۷

تلفن } ۶۲۵۱۱۷
 } ۷۶۱۸۳۶

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال

وارليق

آيلىق توركجه و فارسجا فرهنگى نشریه
مجله ماهانه فرهنگى فارسى و تركى آذرى

ایکینجی ایل صایى ۹ - آذر ۱۳۵۹

دوکتور حمید نطقى

اوزگه نى بىزه ر...

منى ايلك درس دن، اوستاد، ديلدن ائيله دی محروم،
كى ديللى بربطه ديلسيز نطقىن اوستوندور افغانى
خاقانى شيروائى (م. مبارزين ترجمه سى

ياريم عصر بوندان اول: تازه آچيلان قارى كورپوسونو - سيد حمزه قابا -
فيضا باغليان خياوان دان هرگون كئچرديم، كورپونون آغزينا دوشون
"باغيشه" بازارچاسى، جان چكيشمه و چوكونتو حالينه قدم باصيردى،
باشدا شكر حالواسى ساتان و ديپده شهرين ان دادلى آجيليفى سليقه ايله
حاضرلايان ديندار ماتيجى دان باشقا اوشاقلارين مارق وهوسينى آلوللا-
نديران هئچ نه قالما ميشدى، آرتيق، قارى كورپوسونون داش بئليينى ده
سينديرماق قصدينه دوشموشدولر، اونون يانيندا سونرالار دور و ماهييتى
مجهول، باياغى (مبتذل) بير كورپو صالحيندى، بو حقيقت ده عادى يولون
امتدادى ايدى، تازه كورپى، قوروچاين اوستونه چكىلميش بير ابتذال
اورتوسو اولدو، حالبوكى هر كورپونون اوزونه گوره بير شخصيتى، خصوصيتى
و گوزه للىگى اولمالى، كورپونون اوتاييندا قويون ميدانى، قارى باغيش
گونلرينده اورادان كئچمك چتين ايشدى، گويابىزيم دايى دا بير بويوك

تاریخی گونده باشقا مکتبیلرله برابر- بایداق ومارشلارلا- بورا داکی
دار آغا جینا اود ووروب یاندیرمیشیش .

قویون میدانیندان ، اوز- یوخاری ، ایکی یول قارشیمایا چیشاردی .
تازه آچیلماقدا اولان ، دهیه- دویه ، ائیشلی - یوقوشلی خیایان ، بیرده
ایری پیاده دوشمه‌لی صولدان بورولوب وحیدر تکیه‌سینه گئدن کوچمه .
بو کوچمه ده ، گئیش و باغلیق ، " اوشاق باغچه " سیکه برابر چوکمه‌گه ویوخ
اولماغا بوراخیلاجاقدی . چونکی تازه خیایان کهنه کوچه‌نی پانیندا یاشا
دا بیلمزدی . من بویولو ترجیح ائدردیم . پیاده یولونون گئیش مربیع-
مستطیل داش دوشمه‌سی منیم ایچون ایکی جهتن داها جاذبه‌لی ایدی اولان .
منه بودا شلارین " آجلیق ایلینده " خارجی بیر مذهبی تشکیلاتین ایشیسیر-
لره بونلاری یونتا حالاری مقابلنده چوره‌ک و پول و قردیک لرینی رواست
اٹله میشدیلر ، بوتون بونلار منیم ایچون اسرارلی گورسه نیردی .

ثانیا " کیچیک آیاقلاریملا داشلارین آرالاریندا کی خط لره دگیل ، هر
داشین تام اورتاسینا قدم قویاراق گئتمک هوسی ، منه ، مدرسه دن ائوه‌گل
گئدیلمه ، دونیا نین ان مهم حادثه‌سی کیمی گورسه نیردی ، نه ایسه ، " حیدر
تکیه‌سی " نین قهوه‌خانا قاباغیندا افسانه‌وی دئوکیمی باشینی گئی لر
قالدیرمیش قارا آغاچدان صونرا ، یولومون قورخو حیرت و ثرن و منی واله
اٹدن مرحله‌سی باشلاردی ، قورخو دغوم شئی ، خیایان آچان ایشچیلرین بئل
و کولونگوا یله آغیز آچان قبرلردی ، چکی نه رک ، اونلارین یانیندان -
کچرکن ، ایسته مه دن اگیله رو باخاردیم . قارا کوله دغونوشات لروچورو-
موش سور- سوموک لر ، هله قافا طاسلاری و اونلارین دوزو- دوزودیشلری .
لاپ ، آتامین داوا خاناسیندا زهرلی داوالار دولابی نین اوستونه چکیلمیش
شکیل کیمی ایدیلر ، بونلار هم قورخولو هم ده حیرت و قریجی ایدی . لکن بیر
ده اورا بیلمه دیگیم بیر طرف ده یئددی اولدوز کیمی ، یئددی بویوک شاعر-
ین یان - یانا دغن ائدیلدیک لری ، مجهول بیر " مقبره " دن ده ، آنلاما دیغیم
سؤزلر قولاغیم دگمیشدی . من بویئددی بویوگون ان بویوگونون آدینسی
اؤگرندیم ، بو آد صونرالار او آچیلان خیایانا قویولدو : خاقانی ! اونون
آدینی تکرار- تکرار اؤز- اؤزومه پیچیلدارکن " سید حمزه " نین گون بزو
میناره‌سینی تماشا ائدردیم ، و یا واش- یا واش بویولون معنالی بییر
صونو اولان ستونلو و ایوانلی بیر تنجه دوکان و قهوه‌خانا مجموعه‌سی نه

اؤزومو يفتيرديم، البته بو ايوانلى سئونلو مجموعه ده سونرادان اما
اقتىلدى .

دئيه بيله ريمكى "خاقانى" ايله بودا ياز تانيشما، ايللر كئچديكدن
سونرادا هئج درينله شمه دي. خاقانى نين حتى نه قيريني گوسترن اولدى نه
شخصيتيني تانيدان، نه ده اونون اشرلريني آنلادان ... ("ايوان مداين"
له تانيش اولما ميزا اجازه وئريلميشدي، زيرا اونه اولسا يئنه ساساني
لرين پايتختي ايله علاقه دارايدى .) ... نه ايسه "خاقانى" بيرچوخوموز
ايچون آنجاق بيرخياوان اولدو و بيزيم هويتيميزين نشانه سي اولان هر
هائسي بيرقرينه كيمي قازانليقلارا باصديريلدى .

خاقانى، اتفاqlا ايران تذكرة لر نين هائيسى نين تصديقنه گوره ،
بيرينجي درجه ده شاعرلردن عد اقتىلديكى حالدا، حتى "عوفى" نين ده
داخل اولدوغو بعضى محقق لر، گؤزه ل اسلوبون خاقانى ايله نهايته يئتشد-
يگى، اوندان سونرا "كيمسه نين بيان كرگاهيندا ائله شعر قوماشلاري توخو-
ما ميش" اولدوغو ادعا سيندا اولدوقلارينا، ومشهور "خواندمير" ده "قصيده
ده بوتون اقرانى نين اوستونده اولدوغونون هر كسجه قبول اقتىلديگيني"
بيلديرمه سينه رغما "واونون يئننى طرز ابداعيني مختلف منبع لر ين قيد
اقتديك لر ينه باخما ياراق ... اودان نهايت بيرلردن اولدوغو ايچون بيز
- يم آلين يازيميزا شريك اولدو، بيزه، اونو، نظامي نى، قطرانى ...

اولدوقلاري كيمي تانيماميزا امكن بورا خما ديلا ر. نظامي نى "قم" شهر ينه
داشيديلار، قطرانين ديلى نى، مين دره دن سو گتيره رك بيزيم ديلدن آيير-
ديلا ر، صافى يئرى گلديكجه "تبريز، تبريز" دئيه هائيقيرماسينا (فرياد
اقتمه سينه) قولاق وئرمه دن اصفهانلى اقتديلر ("بيات ترك" ي ده "بيات
اصفهان" مقامينا چيخاردىقلاري . كيمي .)

صفويه نين كوك واسطيني تحقيق ائده ركن اونلارين عرب اولما ديقلار-
يشى دليللرله اثبات اقتديلر، لكن پيشگين الله خاطرينه سيچان توتما
ديغى كيمي، بودفعه ده اؤز مقصد لر ينه ساري بيرقدم داها اقتديلار، بير
تاريخچى، شيخ صفيه نسبت وئريلميش بيرنئچه سطر "دوبيتى" بهانه سيله
شيخ صفى نين آذربايجان تاتلاريندان اولديغيني استناد اقتديكى منبع-
لرده مكررا "اونا "پير ترك" خطاب اقتىلديگيني گورمه مزليكدن گله رك
"كشف" اقتدى . (بوبارده ده نسخه سي پروفيسور بيگدلى ده اولان عالم

میرزه عباسی نین تدقیقا تیندان نقلاً "آیدینلاتتجی تفصیلات یا غیندا عرض
 ائدیله جک (بو "کشف" ! اوقدر مقصده اویغون و اوگونکی شووینیست
 سیاسته یارارلی ایدی کی، موجود نه قدر عالم، محقق، تاریخچی و دیلسچی
 کسوه سینده آشیری فارس شووینیستی وارا ایدیه بیرسسه بو حکمو مسلم بیر
 حقیقت کی می حتی بیرباشقاسی "شاه اسماعیلی"، "خطائی" دن آ بیردی و "خطا -
 ئی" "شاه اسماعیل" دگیل دیر دئدی .

مدنیت تاریخیمیزده بیله "حماله" و بخصوص "حمال الحطب" لر آزدگیل !
 بیله جه بیزده خاقانی، نظامی، صائب و سایر حقیقنده، ان بویوک سئوال مطرح
 اولمادی : "بیزیم بو بویوک صنعتکارلاریمیز نیچون اؤز آنا دیللرینده
 اثر یارادما میش و یا خود آ زیارا دمیشلار ؟"

*** **

بومهم سئوالا جواب وئرمک آسان دگیل دیر، زیرا سبب لرا ولدوقجا مرکب
 صاییلیر، بوسبب لرین ان مهم لرینی گوزدن کشیریرکن، بویوک عالم، ادیب
 دولت آدامی و شاعر "علیشیرنواشی" نین، میلادی ۱۵۰۰ ده تماملامیش "حما -
 کمتہ اللغتين" آدلی اثرینده بیان ائتدیگی اوج سببی، تبرکا "باشا
 آلیریق، سبیلری صیرالاماقدان اول، علیشیرنواشی نین بیرنجه سؤزونو
 مقدمه مقامیندا ذکر ائله مہ کی دوغرو گوردوک .

"... تورکون بیلک سیز وستمزده جوانلاری، گوزهل صاناراق، فارسجا
 شعر یا زماغا مشغول اولوبلار، حقیقت ده اگر آدام یا خشی ملاحظه و تامل
 قیلسا چون تورکجه ده بواندازه وسعت و بودیلین میدانیندا بو قدر گئیش
 لیک وار، گرہ کی تورکجه ده هر جور شعر یا زماق و صنعت گؤسترک (سخن
 گزارلیق، فصیح گفتارلیق، نظم سازلیق و فسانه پردازلیق) آسان راقا ولا
 و واقعده ده آساندر، اوندان صونرا کی تورک دیلی نین جامعیتی بو قدر
 دلایل ایله ثابت اولدو، گرہ کیردی کی تورک لر آراسیندا چیخان طبع اہلی
 صنعتلرینی اؤز دیللری دوردوقجا اؤزگه دیل ایله ظاہر ائتمه سینلر و
 بیله بیرایشه گیرمه سینلر، اگر دیل ایله شعر دئمک قابلیت لری واریدی
 سه اؤز دیللری ایله چوخ راق شعر یا زماقلاری لازمدی، و اؤزگه بیر دیل
 ایله آزاراق شعر دئمک لری گرہ کیردی، و اگر بالفہ ائله سه لرده لا اقل
 هرا یکی دیلده برابر شعر یا زمالی درلار، انسان بیله بیر فکره قافا سیندا یئر
 وئره بیلر، تورک اولوسونون (قومونون) صنعت صاحب لری و خوش طبع لری

تورکجه شعر یازماق الیریندن گلیرکن هامیسی بیردن تورکجه یازما سینلار
دا فارسجا یاز سینلار، سوزون دوغروسو، تورکجه یازماق الیریندن گلیر.
اگر تورکجه شعر دئمه لی اولسالار، فارس لارین تورکجه شعر لری کیمی اولاجاق
یاز دیقلارینی، سؤیله دیک لرینی فصیح بیر تورکون قارشیسیندا اوخویما
یلمزلر، اوخوسالار هر کلمه سینده یوز عیب، هر جمله سینده یوز نقصان
تاپیلاجاق". ایندی طرح اقتدیگیمیز مهم سوالین جوابلارینا دقت ائده
اوج ایلک جواب و یادلایل یئنه علی شیرنوائی دن در :

۱- بوتون بو خاصیت لردن معلوم اولورکی، تورکجه ده اغزونه خاص
لفظ لروا یینجه لیک لر چوخ - چوخ دور، بونلاری خوش آیند ترتیب وربا ییند
ترکیب ایله با غلاما غین دشوار لیغی وار، مبتدی طبع صاحبی شعرینی
دشوار لیلیق ایله قوشماقدان یورولوب متنفر اولور و آسان راغا ساری
مثیل اثلیر. چون نئجه دفعه بو واقع اولدو و طبیعت معتاد اولدو، طبع
اغز عادتینی قویوب، غیر معتادا، کی آرتیق داها مشکل اولار، مثیل اثلیر
۲- "...صونرا تازه شعر یازماغا باشلایانلار قابقدا گئدنلری
بئله جه فارسجا شعر یازماق اعتیادیندا گوردو کده، زمان ورسم اهللی
طریقیندن چیخماغی مناسب گورمزلر و بونوع ایله قالیرلار".

۳- "...مبتدی شاعر لرده، شعر لرینی اوستادلارا و فن اهلینه عرض
اقتمک ایسترلر، بوتقربا "بوتون یازی- یازانلارین باشیندا ن گلیب -
کچمیشدیر، یو (شعر لرویا زیلارین حضورلارینا گتیریلن) اوستادلار هامیسی
فارس گودورلار، بونلار تورکجه نی بیلمه یین اربا شادوشه یین لردیر تورک
جوانلاری بونلارین دیل لری ایله یازماغا مجبور اولورلار، بئله جه فارسجا
یازماغا چالیشا - چالیشا آخرده اونلاردان بیر اولورلار، نئجه کی بو
گون ده حال بئله دیر".

(یوخاریدا نقل اقتدیگیمیز مقدمه و دلیل لرایچون باخ علی شیرنوائی
"محاکمه اللفتین" آنکارا چاپی ۱۹۴۱ صحیفه ۷۹ و ۸۰ متن معناه
هیچ بیر سوزو دگیشدیرمه دن ساده لشدیریل میشل ایله یازیلی همیق اثر
۱۲۵ و ۱۳۱ - نجی صحیفه لری نظرده توتولاراق بورا یا کچیریل میشدیر)

۴- بونلاردان باشقا بیر نئجه نقطه یه ده توجه ائتمک لازم دیر :
اسلام فتوحاتی نین دالیسیجا، بنی امیه نین عرق چی (نژاد پرست) سیاستی
نتیجه سینده، بویوک اسلام ایمپراطور لوغو پارچا لانما ته لکه سینه معروض

قالدی. اسلامین وعد ائتدیگی قارداشلیق، برابریک و آنجا ق تقوی نیسن امتیاز اؤلچوسو اولاجا غی. بنی امیه نین توتدوغو اداره اصولوندا اونو- دولدو. مختلف قوملر بونا تحمل ائده معه دیلر. اسلام دا تا ایلک چاغلاردا ن اعتبارا " وجوده گلمیش تحزب و فرقه لشمه لرده بوقوملارین بنی امیه نیسن عرقچی سیاستینه قارشى قویماق ایچون معنوی قدرت منبع لری اولدولار. بو آرادا پروپا قانداچیلار، اسکی دفترلری آجدیلار، قدیم افسانه لری تازه له دیلر، ارجمله ایران دا بنی امیه نین "اعراب اوستونلوگو" نه قارشى، ساسانی لرین جلالی و کثیمیشین عظمت و قدرت داستانلاری اورتایا آتیلدی. بومیاندا دیل مسئله سی ده مطرح اولدو. دیل خراساندا "هویت" و وارلیغین بایراغی کیمی تانیندی. یئرلی امیرلر قدرتلری نین تمل لرینی محکم له شدیرمک ایچون خلقین دیل و عادت لرینه توجه گؤستر دیلر. عنعنه لری، قدیم تاریخی دیریلتمک گونون مسئله سی اولدو. "شهنامه لر" یازیلدی و مدنیت و دیل موضوعلاری جدی یه آلیندی. لکن، اؤلچو و اندازه همیشه ملاحظه ائدیله ممه دی. "اوز هویت لریندن مدافعه" نین یئرینی، "اوزگه- یه هجوم" توتدو، و عرب دشمنلیگی پروپا قاندا سی سیسته ملی بیر حال آلدی. چوخ گنجیکمه دن تورک قوملاری نین مؤثر صورتده و حاکم وضعیتده صحنه ده حضورو دا خوش گؤرولمه دی. خارجی لره قارشى دشمنلیک عمومی شکیلده یا- ییلدی. تورک لرده بودشمنلیکدن مصون قالما دیلار. فردوسی یه منسوب مشهور "هجویه" ده حتی سطوتلی بیرامیر اولان سلطان محمود و بئله حقیر گؤسترمک سعی لری گؤزه چارپار، بو اینجیمیش بیرشاعرین اوره ک- گیلای لیگیندن زیاده، مودالاشمیش "تورک دن قورخو" (تورکوفوبیا) حالینین تحقیق شکیلینده بیرتظا هرودور، بوخسته لیک (نوخوشلوق) مین آیلدن داها اوزون بیر مدت بوتورپا خلاردا اولما زین ضررینی وئردی و بومی بیرمرض (آنده می) کیمی یئرلشدی، قالدی و قالما قدادر.

مملکتیمیزده اسلام دان بو طرفه همیشه معظم مقداردا تورک قوملا- ری نین وطن سالدیقلا ری نی خاطرلار ساق بئله بیر مرضین هله اوست حاکم طبقه لرین فکر و عمل لرینه تاثیر ائله مه سی نین نه بئویوک فاجعه لریا راتد- یغینی تصور ائتمک ممکن اولور. بو مرض (تورکوفوبیا)، مختلف عارضه- لرله تشخیص وئریلیر :

الف- مستقیما "دشمنلیک و حمله صورتینده" زمانیمیزده بیر چوق

تبعیض لرین گؤکونده بو آزار یاتار .

ب - تورکی دانیشانلاری تحقیر صورتینده ، یا واش - یا واش اؤزونه و اوستون گؤرمک آزاری دا بورا دان گلیر ، " لطیفه " یا هاناسیله " مؤدب صورتده توهین " تهران مامورلارینین بیزیم یئرلرده اؤز لرینی توتما - لاری و تحکم لری ، " مستوفی " لرین و " محسنی " لرین کولتور و موزو اصحاب تشبیه لری کیمی چرکین و جانی چه سینده حرکتلر ، بوقبیلدن دیر .

ج - مرضین تحریف ، جعل و تاریخی اؤز ایستک لرینه گؤره تاویل یولو ایله دگیشمک صورتینده ظهور و یونون نمونه لرینی رسمی تاریخ و ادبیات کتابلاریمیزدا چوخ گؤرموشوک .

د - بیری معنا " ماده یا خیمیندان گئری ده ساغلاماق ، جغرافیائی ، اجتماعی و انسانی منبع لریمیزدن و مزیت لریمیزدن اؤز و موزو انکشاف ائتدیرمک یولوندا استفاده ائتمه میزه مین بیرکلیک له مانع اولماق مثلاً ، دیلیمیزی دانا راق آنجاق فارسی سوادلانماغا اذن و عزمک له بیلر قارائلیغا ، جهالته و در نتیجه معنوی و مادی یوخسوللوغا محکوم ائتمک بو مقوله دندیر . دیلیمیزی اؤگرنه نمک ممکن اولما دیقی مدت چه دئمک استعدادلاریمیزدان دا یوزده یوز استفاده ممکن اولما بیلر ، بونا گؤره ، دالی قالماق دان قاچماق اولماز ، و نتیجه ده دالی قالما غیمیز ، گئیری انسانلار اولدوغوموزا دلیل گؤستریلیر و بودلیلله گؤره ده بیزی تحقیر ایله داها دا گئیری ده ساغلاماق مشروع و یا لاقول معذور گؤرونور ، (اگر بیر چوخ شانلی و گؤرکملی شخصیت لریمیز ، بوتون بونلارا رغما " ، تاریخ صحیفه لرینین بزه گی ایسه لر ، بوقوموموزدا اولان مستثنی استعدادلارین اوزو - ندن دیر . بو واقعیت گؤستریرکی بیزیم هویتیمیزی انکار ائتمه یییب ، خلقیمیزین طبیعی انکشافینی لنگ ائتمه سه ایدیلر ، بوتون ایران اولکه سی ده ، چیچهک له نه چک استعدادلاریمیزدان ، البته داها گئیش ابعاددا فایده لانا جا قدی) .

ه - تورک دیللی لیک له دوشمنلیک آزاری ، بیزیم اوز خلقیمیزده ده (دایما محیطیمیزین اونون میکرو و بوا یله بولاشمیش اولدوغوندا) ظهور ائدیر ، بوتون مختلف مظاهر لریندن (اؤزونو آشاغی گؤرمک ، اؤز هویتینی دانماق ، تاریخی حقیقت لری تحریف و جعل ده ، فارس لارین ان غلیظی نیس قوللارین دالیدان باغلاماق ، داها فجیعی بیر چوخلارینین دابیلمه دن بو

اویونا قاتیلاراق رسمی تاریخلرین یالانلارینه اینانمالاری وائوزلری -
 نین تورکی دانیشدیقلاری سببی ایله گوردوک لری تحقیر و ضررلردن، اولادینی
 حفظ ایچون یاخود مودا یا اویماق ایچون، تورکی ائوگره تمه ییب و ائوده
 فارسجا دانیشمالاری ... کیمی) . بورادا بحث ائتمک فرصتی یوخدور ،
 سوزوموزه دوام ائدهک : بوشرايط ده ایران ملتی (اوزمانکی ترکیبی
 ایله) تاریخ و عنعنه لر و بخصوص فارس دیلیندن استقلال مبارزه سسیتده
 عرب حاکمیتینه قارشى - ان کسه رلی سلاح کیمی فایدالاندی . بومقصدده
 نایل اولدوقدان صونرا دا ، حیف کی ، بوسلاحی بورا خما دیلار ، بودفعه ، ائله
 بیل ، بیر عا ئله ده (خانوادده) ، بیر فرد او بیر افراد اوزه رینه یا واش
 یا واش اوستونلوک صا غلامیش اولدو ... ، اکثرا " تورک لر سلطنت سلسله لر -
 ینی قورموش اولماقلا برابر ، اولارین حکومت طرز لریندن چیخان وضعیت
 بئله بیر منظره گؤسته ریر ، سلطنت تورک لرده ایسه ده ، دیوان و کولتور ایشت
 لری بوسوتون اکثرا " فارس لاردان اولان وزیرلرین الینده ایدی ، اولار
 جان و باش ایله ، سلطانین قدرت شهوتینی ارضا ائتمک ده اونا کومکلیک
 ائدرلر و بونولا یاناشی اولاراق ائوز فارس اوستونلوگو سیاست لرینی ده
 اجرادان هئچ گئری قالمازدیلار .

سلطانین شخصا " ائوز دیل و کولتورونه علاقمند اولدوغو استثنائی
 وضعیت لرده تورکی دیلی بیر آز رونق تا پاریدی ، لکن بودا عمومیت ایله
 سلسله نین باش پادشاهینا منحصر قالاردی اونندان صونرا کی لارین نوبه سی
 گلدیکده دربار دا تربیه گؤرموش ولیعهد اوست صنف و حاکم طبقه یه آنجاق
 فارسجا و عربجه تعلیم وئریلدیگیندن باش سلطانین خلف لری بویولدا
 دوام ائتمزلر ، شاه اسماعیل لر ، شاه طهما سبلرله ، و تیمور لاردا شاهرخلار لایق
 دگیشدیریرلر . دئمک دربارین - تخت ده هرکیم اولورسا اولسون عمو -
 میت ایله فرهنگی دیلی فارسجا در . سرا یا (دربار) طویلانان شاعرلر بو
 دیلله دانیشما سالاردا ، مدخ لرینی فارسجا یا زما غا ائوزلرینی مجبور
 صا یارلار . دربارین ادبی دیلی فارسجا اولور ، سرای منسوبلاری شاعرلر
 بو دیلده یا زارلار ، شیروان کیمی ، گنجه کیمی ، تبریز کیمی ، یئرلرده ، خلق
 بو صنعتکارلارین اثرلریندن فایدالانا بیللمه سله ر ده ، قوی بئله اولسون .
 بو ادبیات خواصین در ، عوامین بورادا نه سسی وار نه سوزو وار و نه ده
 دیلی ، بودور ، " خواص " شاعرلرین دیلی ده خلق جه آنلاشیلماز قالیر .

نتیجه ده تورک دیللی شاعر، نواختی نین ده دقدیگی کیمی، فارسجا نین
باشیندا اؤز دیلینی زنگین له شیرمکدن، اؤز خلقینی تربیه ایتمکدن
غافل قالار. دشمک، خلق دن اوزاقلیق، ونه بهاسینا اولور سا اولسون "خواص"
ص ۱۱ انتساب هوس واحترامی دابور ادا بویوک رول اوینا ما قدر.

۵ - "عبدالله شایق" ین "ادبیات دان ایش کتابی" ندان آلدیغیمیز
آشاغیندا کی سطرلر چوخ یئرینده دیر (باکی آذر نشر - ۱۹۲۸ صحیفه ۱۶۱):

ادیب اسماعیل حبیب ین ادبیات تاریخیندن نقلاً "یازیچی بئله
دئییر: "سرای حیاتی دشمک، یالینیز مرمر ستونلو کاشانه لر، آلتینلی
دیدیه لر، خدم وحشمی طنطنه لر دشمک دگیل دیر، یونلار سرای حیاتی نین
نتیجه لری دیر، اصل سرای حیاتی نین روحو، بوتون قوتین بیر شخصه تمرکز
دور، خلقین بیر هئج منزله سین، ائنه سی، حکمدارین نیم الله شکلینده
بوتون قوتی کندی (اؤز) نفسینده توپلاما سیدر".

بیر آز آشاغیدا، ادیب عبدالله شایق، منقد اسماعیل حکمت دن نقلاً
بئله یازییر (صحیفه ۱۶۲): "حیات یوشکلی آلتینجا، ادبیات دا حیاته گوره
بیر شکل آلا جا قدی، ما دام کی، حیات بوتون قوتی سرایدا توپلامیشدی، ما دام
کی، "عوام" ین، "عوام" دان (حشرات دان) بیر فرقی یوخ ایدی، ادبیات دا
آرتیق خلقه خطا با، "خلق آنلا سین، تنورا ائت سین دئییه، یازماقدان واز کئچه
جکدی. بوتون ایچون در حال سرایین اطرافیندا پادشاهلارا، اونلارین
وزیرلرینه مدحیه لر ترنم ائده ن بیر قصیده لر ادبیاتی باشلادی".

"...سرای حیاتی یعنی اقتصادی بیر قنا پی آچمیشدی. الی قلم توتان
یاخین - اوزاق بوتون شاعرلرین گؤزلری اوقا پی یا تیکیلیمیش قالیمیش
سلطانلار، وزیرلر، پاشالار، آغالار بوتون بوخصوص دا بیر - بیرینه مسابقه
ده ایدیلر، هر بیرینین اطرافیندا شاعرلردن، ادیبلردن بیر هاله وجوده
کلیردی. هامیسی عقله، فکره گلمه ین خیاللارلا، ذوقه، حسه صیغما یان
(صیغما یان) تصنع لرله قصیده لر یا زیرلاردی. بیر موقع (مقام) ایچون، بیر
رتبه ایچون، بیر شرف (افتخار) ایچون بوغدورولان شاعرلر، کس دیریلن وزیر
لر چوخالدیقجا چوخالیردی".

"جمعیت باشلیجا ایکیه بؤلونوردو:

۱ - سرای و اطرافیندا توپلانان یئرلی و اجنبی شاعر و ادیب و عالمر.

۲ - بو زمره ایله هئج بیر علاقه سی اولمایان خلق طبقه سی.

عینی زماندا بوا یکی طبقه یه خطاب ائدن واونلارین شرحمان افکار
اولان ایکی دلیل، ایکی ادبیات وجود بولورده و (تاپیردی) ،شرایه منسوب
اولان صنعی (مصنوعی) ، ساختا بیر ادبیاتا مخصوص دلیل واسلوب ،دیگری ده
خلقین سینه سینده قالان ویا شایان طبیعی و قلبی افاده دیر (بیان دیر) ،
کی تعاما " انکشافه مظهر اولما میش سادا ، تعاما " اولمه میشدیر .
(اسماعیل حکمتین " تورک ادبیاتی تاریخی " اثرینین بیرینجی جلد بیر-
ینجی حصه سی باشلانغیجینین ۱۲- نجی صحیفه سیندن آلینمیشدیر .)
سرایا منسوب شاعر ، سرایین شرط لرینه بویون اگمک مجبوریتینده
اییدی ، خلقین ده ائوز یانیندا اوران لاری - خلق شاعرلری - واریدی .
بونلار آنادیلده سسله نیر و خلقین قوجا غیندا بسله نیردیله .

۶ - بوسببه ، بیرده فکر جریا نلارینین خواص واسطه لیگی ایله یا بیلنما-
سی واونلارین دیلینده واسلوبوندا یا رادیلما سی علاوه ائدیلمه لیدیر .
دئمک ، شاعره صله لر وثره ن اونو آچیق وقایالی مدحیه لره قارشی سرای
سفره سینده اوتوردانلار اوندان سرای دیلینده یازماسینی طلب ائدیر-
لر او بیر طرفدن تصوف وسایره جریا نلارین دادیلی - خواصین مالی ولدو
غوندان - فارسجا اییدی ، بئله جه ، خاقانی لرونظامی لرین اثرلری ده ایلک و
یا خود ایکینجی سببلره گوره آنادیل لرینده اولایلمیردی . بوانتظار
" فضولی " نین دئدیگی کیمی " بهار " اولوب و " تیکن دن برگ گل اظهار "
اولونجایا دک تکی اوزایا جاقدی !

۷ - بیرده تورکی نین فارسجا یا قیاس لاشعره داها آز مساعدا ولما
سی عذری واریدی . البته حاضر سفره یه اوتورماق وارکن ، دؤگولموش و
صافلاشمیش یوللار دورورکن نییه زحمته دوشمک ؟ " شاعرین درین فکر و
یوکسک خیال لرینه آنادیلین ال وثریش سیز وقیما گلدیگی " گینه دایر
حکایه لرین هامیسی دابورادان گلیر ، اما ، نیچون حسن اوغلی ، نسیمی و
فضولی بوا ییشی موفقیت له باشلاما یا جسارت ائده بیلدیله روا و بیرسی لر
ایسه یوخ ؟ بلکه حقیقت ده ده بو ، بیردا هی نین بئله تک باشینا با جارا -
جاغی بیرمیش دگیلدی ، بلکه ، اوضاع وشرایطین حاضرلانما سی لازمدی . . . لکن
اورخون آبیده لرینده گورمکده اولدو غومور گوزهل نمونه لر ، " کاشغری "
نین تثبیت ائتدیگی ونوائی نین گؤستر دیگی سؤز و قرامثر رنگین لیک و

خصوصیتی، بئله عذرلرین اعتبارینی قات قات آزالماقدادر.

■

بو یازیدان ایکی مقصد گؤدمکده بیک: "اولا" خاقانینین، و دولاییسی ایلم
(غیر مستقیم اولاراق) باشقا بویوک صنعتکارلاریمیزین، یا شاییشلرینین
شرطلرینه دقتی چکمک و اونلارین ایچینده یا شادیقلاری ده دیرگین لیگی
بلمیرتمک، و بوضورتله آرتیق شرطلرین چوخدان دگیشدیگینی گؤز اؤنوند
توتاراق بوضورلی اعتیادی دور دورماق و حسابسیز فرهنگلی ایتگیلریمیز
ین قاباغینی ساخلماق لزومونوسله نمک و "اوزگه نی بزهر، اغور و لستوت
گزر" اولماغا آرتیق یقته ر (کافی دیر) دئتمک.

ثانیاً - بو ادبی اثریه نین - قطرانین نظامینین، خاقانینین و
باشقالارینین اثرلرینی اونلارین وارثلرینه تانیتماق لزومونو تاکید
اقتمک. بوایشی یاخشی بجه ره نلر واردیر. بلکه، قطران تبریزینین قوجا -
مان دیوانینی دیلیمیزه چؤیون پروفیسور بیگدلیلر بیلدیگیمز قدر ده
آز دگیلدیر. شمال آذربایجان دا بوایش آردیجیل اولاراق باشاریلیر.
بودورکی مثلاً " نظامینی آنا دیلینده اوخوماق ایندی ممکن اولموشدور.
بو قیصا مدت ظرفینده ده بیزالفیامیزدا بیرنچه لزوملو کتابا صا ب
اولموشوق ان باشدا " دده قورقود" و ذکر اقامک لازمدیر " انتهارات فرزا
نه" نین همتی ایله بواثره الیمیز چاتا بیلیر. ایندی تبریزده ارک
نشریاتی خاقانی دن ده اؤز دیلیمیزده منظوم ترجمه لر بورا غیب دیر.
اثر ۱۹۷۹ دا باکی دا گنجلیک نشریاتی طرفیندن "اورهک دؤیون تولری"
عنوانیلا ۱۶۰۰۰ نسخه یاییلیمیش و تبریز ارک نشریاتی دا بهرام آقا امیر
احمدی نین زحمت و جهدی ایله ۳۰۰۰ نسخه ده بو کتابی الفیامیزدا چاپ
اقتمیشدیر. کتاب محمد آقا سلطانوفون مقدمه و ترتیبی ایله حاضرلانمیش.
وباعیلر، قطعه لر، غزللر، فخریه لر، مدحیه لر، شکایه لر، مختلف شعرلر و تحفه
العراقین دن یارچالاردا اونون طرفیندن بویوک موفقیت له فارسیا دان
آخیجی (روان) تورکی شعرلره چؤریلمیشدیر. مداین خرابه لرینی ده محمد
راحیم شاه اثر صاییللاجاق سهویه و کیفیت ده ترجمه اقمیشدیر. م. مبارز
ده " تحفته العراقین " ی با جاریقلا تورکی له شدیرمیشدیر.

■

"سایا" نین دئدیگی کیمی گورولورکی اوزون عصرلر بویوجا "بیزه
ظولوم سالدیلار"، بو ظلمون یئرله شه سینده بیزیم ساتیلیمیش یا خودآلدا
نمیش لاریمیزین دا سهمی اولدو. یئنه حکایه میزین باشینا قایدیریق
قاری کورپوسونى ییخدیقلاری کیمی، باغمشه بازارچاسینین قدیم گونلر-
یندن بیزی همیشه لیک آییрмаق ایسته دیلر، کچمیشه گفدن یول، آرتیق
بیزیم طرفلره وبیزه هئچ علاقه سی اولمایان ایتدال سه ویه سیندن سالیق
ومجمول رسمی تاریخلر قلب پول کیمی رواج تاپدی بیزی هایقیران و
وبیزیم هویتیمیزه شهادت و ثرهن هر علامت "یئنیلشدیرمک" بهانه سیله
تاریخین صحیفه سیندن سیلیندی. بئله جه کیچیک مثال اولاراق، هر بیر
بیر موزه اولماسی گره کن بیر تک کوچه ده "سرخاب"ین امیرباغی کوچه
سینده، پروین اعتصامی لرین، کولونئل محمدتقی پسیان لارین اولوریندن
اثر بئله قویما دیلار، چوخ حیف! هر قوم ائوز کولتور و (فرهنگی) ایله
قایم دیر، کولتور و موزون انکشافینی آخسانلار بیزی محو ائتمه یه قصد
ائتیمیش صاییلرلار.

فرهنگلرینین امحا ویا تحقیرینه گوز یومانلار قوللوغا - اسارته
بویون اگمیش انسانلیق دگرلریندن خبرسیر یئریین اولولردیرلر.
بو آشاغی لیق وایکی پولا دگمه یین بدبخت لردن نه ائوزونه گووه نن
آذربایجانلی چیخار، نه ده یاشی اوجا ایرانلی! بو، بئله دیر، ائوزونه
ظلم ائدن قوما و آغزیندا کی بوگوزهل دیل کیمی نعمتین قدرینسی
بیلمه یین لره الله بئله کؤمک اولماز!

مون

اولکه مین یوللاریندا ... بقیه

کور اوغلونون ایزیندن آددیم - آددیم گفدن لر
قارانلیغا قورخویا ظلمه عصیان ائدن لر
قاچاق نبی سایاغی داغدا اود یان دیرانلار
خلقیمین پیس گونونده قایغیسینا قالانلار ...
دار سه کی سی قهوه نیق آچیلدی خیالیمدا
بیر گیزلین سقوینج دویدوم او پریشان حالیمدا
قورتولدوم بوغازیمی صیخان پنجه دن بیر آن
دان اولدوزو گورسن دی گئجه نین آرخا سیندان

.....آبادان ۱۹۵۷ (۱۳۳۵)

آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش

(۱۲)

یازان: دکتر جواد هیئت

صمد وورغون - (۵۶ - ۱۹۵۶) - صمد وورغون آذربایجان سوویت شعر-
نین یارادیجیلاریندان وان قدرتلی صنعتکارلارینداندیر. شعریا زما غا-
بلا شلادیفی گوندن خلقه، وطنه و طبیعته عاشق (وورغون) ولدوغونو گؤستر-
میش، یازدیفی قیصا لیریک - اشپیک شعرلرینده اولدوغو کیمی اوزون منظو-
ونما یاشنامالرینده ده یوکسک استعداد و توکمنوالهام قدرتینی اثبات
اقتیمیشدیر. ونون شهرتی سوویت اولکه لرینین حدودلارینی آشمیش و اثر-
لری نین بیرچوخی مختلف دیللره ترجمه اشدیلیمیشدیر.

حیات و یارادیجیلیغی - صمدیوسف اولو وکیل اوف ۲۱ مارت ۱۹۰۶ء
گوجا نین ساحلینده سالاحلی کندینده آنادان اولموش و اون ایکی یاشینا
قدرا ورا دایاشا میشدیر. ۱۹۱۸ء ده قازاخ معلملر سیمینا ریاسینا داخل اولوب
۱۹۲۴ء ده ماذون اولدوقدان صونرا ایکی ایل قبادا و ایکی ایل ده گنجه ده
معلملیک اقمیشدیر.

انسان و طبیعته محبت حسی شاعرین ایلک اثرلریندن صون شعرینه قدر
بوئون یارادیجیلیغینده اوزونو بوروزه وئرمیشدیر. اوزوبوبارده بئله
یازیر:

اورولدوم او گونکی شعره، صنعته	اونوتدوم سئودیکیم اگلنجه * لری
عاشیقم انسانا و طبیعته	ایم قلم توتوب یازاندان بری

* - اگلنجه = تفریح

طبیعی گۆزەللىك لره محبت صمدوورغون يارا ديجيلىغىنىن ايلك مرحله سينده ايكي شكيلده ترنم اولونموشدور. شاعربير طرفدن طبيعى گۆزەللىك - لرین واقعى منظره سینی يارا دیر، طبیعتدن ذوق آلان بیرکۆنلون سئوینچو فرورونوعكس اشتدیریر (داغلار، بیزیم داغلارین، باها رشرقیسی وکورچایی) دیگر طرفدن کندى ایده آلیزه ائده رک اونوشهره قارشى قويور، مثلا "اقللر دنيا سی) شعرینده بئله یازیر:

آل-یا شیل گشینمیش اوجا داغلارین قارتالی قوینوندان اوزا قلاشمیشام
کۆنول بولان دیران خیال کوسدورن توزلوبیردیا رلاقوجا قلاشمیشام
صمدوورغون یوخسول بیرعا ئله ده بؤیوموش و ۱۴ یا شیندا ایکن کومسول
مول صیرالارینا داخل اولموش وصونرا لاریسی و مدنی ایشلرده اشتراک
ااتمیشدیر. بۆنونا بئله یارا ديجيلىغىنىن بیرینجی دؤورونده اجتماعى
دویغولارینا و سیاسى فعالیتینه گئنیش یئروئرمه میشدیر. انسانا محبت مو-
ضوعوندا یازدیغى اثرلرده داها چوخ فردى دویغولارینی عكس اشتدیرمیش-
دیر، لکن صونرا لاری صنفی مبارز عسگرکیمی یا زما غاو " نفسی بنزین قو-
خویان میلیونلارین شاعری " اولما غا باشلادی، چوخ گئچمه دی کی، یئنسی
صنعت " راپورتو " وئردى :

قوللارینا یئنی قوه لر گل سین
وسنین الینله یوکسه لسین
کیرلی (کثیف) یا ما قلی کندیمیز
اوک لو آلیق لی کن—دی میز

شاعر فعله طبقه سینی کنده کؤمک ائتمگه چاغیریردی. شاعرین یوفکری
انکشافیندا مسکودا کی اقامتی ومسکوا و نیورسیتته سینده کی آلدیغى
تحصیل (۳۱-۱۹۲۹) مؤثرا ولموشدور. ۳۹-۱۹۳۱ - نجی یللرده یا زیب حصه
حصه چاپ اشتدیردیگی "کومسومول پوئماسی" ندا صمدوورغون قلم یولدا شلار-
ینا گونون مارا قلی سئواللارینی اورتا یا قویوردی :

نه دن شعرلریم آغیزا دوشوب ،

داغلارین چوبانی منی آنماسین (یا دا ائتمه سین) ؟

بورادا ایشلتدیگی (من) سؤزوندن یا لنیزاغوزونو قمدا ائتمیر، و آذری
شعرینین گئنیش یا ییلما سینی حتی چوبانلارین دا اونرا زبرلمه سینی
آرزو ائدیر:

نه دن بو تورباغین شیرین لهجه سی
 شاعرم دئیینه بیگانه قالسین ؟
 نییه گورلادیقجا سولارین سسی
 اونداکی قوتی روزگار (یئل) آلسین ؟
 شاعری دوشوندوره ن سواللاردان بیرری ده . اوز اولکەسینین ، اوز قهر-
 مانلارینین ترنم و تصویر مسئله سیدی :

نه دن شعریمیزین باش قهرمانی
 گاه توران دان گلیر ، گاه دا ایران دان ؟
 بس منیم اولکەمین وارلیغی هانی ؟
 بویوک بیر شاعرین یاردیغی داستان
 گاه توران دان گلیر ، گاه دا ایران دان !

خلق حیاتینین حماسه ای تصویر جیتدن ده . کومسومول پوئماسی
 شاعرین مهم یارادیجیلیق ناقلیتی کیمی شهرت قازانمیشدیر . ادبیاتین
 معاصرلیگی و گئنیش تاثیر دایره سی ، اوغرونداکی یاریشین قاباخ صیرا -
 لاریندا صدوورغون گئدیردی . اونون " شاعرین آندی " ، " فنر " ، " کونول
 دفتری " ، " شعرلر " ، " آزادالهام " کیمی شعر کتابلاری ۴۰ - ۱۹۳۵ - نجی
 ایللرینده نشر ائدیلدی . بو اثرلرده خلق شعرینین نوعلرینی گورور و
 ملا پناه واقف و مایاکوفسکی عنعنه لرینین اوریژینال انکشافینه شاهد
 اولوروق . شاعرین فکر و مضمونو افاده ائتمک ایچون قوشما ، گرایلی
 و یا باشلاردان مهارتله استفاده ائتمیشدیر . لیریکاسینین اساس وزنینی
 هجا وزنینین اویناق و آهنگدار اولچولری تشکیل ائدیر .

صدوورغون عینی زماندا ترجمه ساحه سینده ده بویوک فعالیت گؤ-
 سترمیشدیر . پوشکین دن " یئوگئنا اونیکین " منظوم رومانی ، ش . روستا -
 وئلی دن " پلنگ دریمی گئیمیش پهلوان " منظومه سینین بیر قسمینی م .
 گورکی دن " فنر و اولوم " ، نظامی گنجه وی دن " لیلی و مجنون " اثرلرینی
 آذری تورکجه سینده ترجمه ائتمیشدیر .

صدوورغون ۱۹۳۴ ده آذربایجان سوویت یازیچیلاری اتفاقینین مسکو
 کاتبی و سوویت یازیچیلاری اتفاقینین اداره هیئتینه عضوئچیلیمیشدیر .
 ۱۹۳۶ دا ادبی خدمت لرینه گؤره لنین نشانی آلمیش و ۱۹۳۸ ده آذر-
 با یجان عالی شورا سینا نماینده سئچیلیمیشدیر .

ایکینجی دنیا حربینده مختلف جبهه لرده اشتراک ائتمیش وقیزیل
 اوردو عسکرلرینی ساواشا و قهرمانلیغا تشویق ائدهن شعرلریا زمیشد-
 یر، "وطن کشیگینده"، "آنانین اویودو"، "شفقت باجیسی"، "قیزیل شاهین
 لر"، "منه بئله سؤیله بیرلر"، "پارتیزان باباش"، "اوکرانیا پارتیزانلا-
 لاری" و داها بیر جوخ شعرلری بو دؤورون محصولودور. بواثرلرین تاثیر
 دایره سی صون درجه گئنیش و گوجلوانیدی. شاعر جبهه ده کی دؤیوش قهرما-
 نلاریندان تشکر دولو مکتوبلار آلیردی.

تاریخی موضوعدا یازدیغی "فرهاد و شیرین" پیئسینده (۱۹۴۱) ده
 مؤلف وطنپرورلیک و قهرمانلیک موتیوینی مطرح ائتمیشدیر.
 صلح و کومونیزم قوروجولوغو نغمه کاری - محاربه دن صونرا اونو
 گئورکملی اجتماعی خادم و بین الملل شهرتی قازانمیش شوروی شاعری کیمی
 گئوروروک دنیا صلح کنفرانسلارینا و یازیچیلار قورولتایلارینا اشتراک
 ائدیرو آذربایجان علم لر آکادمی سی معاونی سئچیلیمیشدیر. بین الملل
 حادثه لره حصر ائتدیگی "آوروپا خاطره لری" سلسله شعرلری محاربه دن
 صونرا کی سیاسی لیریکانین ان گؤزه ل نمونه سی اولموشدور. "زنجی نین
 آرزولاری" (۱۹۴۸) دا بواثرلر ایجریسینده خصوصی یثرتوتور.

صعدوورغونون خلقین حیاتی گئنیش ائپیک تابلولاردا عکس ائتد-
 یرمکه خصوصی مثیل گؤسته ریب، و "موغان" (۱۹۴۹)، "آیگون" (۱۹۵۱) منظومه
 لرینی یازدی و "کومسومول پوئماسی" نا یقنی فصللر آرتیریب اثری تاما-
 ملادی. حربین گئچدیگی مبارزه یولونو ترنم ائدن "زمانین بایراقدارلی"
 منظومه سینی (۱۹۵۴) ده و "استقبال ترانه سی" نی (۱۹۴۷) ده و "دنیا نین
 خریطه سی" نی (۱۹۵۱) ده یازدی. اونون "سئچیلیمیش اثرلری" (۱۹۵۵) ده نشر
 اولدی.

صعدوورغونون یارادیجیلیغی ایستهر موضوع، ایستهر ادبی نوعلر
 اعتباریله جوخ گئنیش دیر، او، "یادیمادوشدی"، "بلبل"، "گوله - گوله"
 وغزللری کیمی کیچیک رباعی شعرلریله یاناشی "اوره ک"، "سوزون شهرتی"
 "حیات فلسفه سی"، "استقبال ترانه سی" کیمی درین فلسفی فکری حاوی اثر-
 لریا زمیشدیر. "کومسومول پوئماسی"، "طالستان"، "باکودا ستانی" کیمی
 گئنیش مضمونلی و درین مندرجه لی داستانلارلا برابر "واقف"، "خانلار"،
 "فرهاد و شیرین" و "انسان" کیمی بؤیوک منظوم صحنه اثرلری ده یاراتمیشد.

شاعر انسان و طبیعت حقینده یازماقدان دویمور و بوندان سونرا دا
خارقه اثرلر یارادا جاغینی هامیا سؤیله مک ایسته ییردی :
عمرون کتابینی تاما ملاماغا
چوخ دا جان آتماسین الیمده قلم .
من تله سمیره م ،
من تله سمیره م !

لکن آمانسیر خسته لیک شاعری غفلتا "یا خالادی و عمرونون یولسونو
کسدی . بئله آغیر گونلرده خلق ، شاعرین ۵۰ - نجی یاشینی بئویوک مرا -
سمله بایرام ائتدی و اونا خلق شاعری فخری آدی وئریلدی . شاعر بو
مجلسه گونده ردیگی مکتوبوندا بئله یازیردی :
گوزوم گوزونوزدن اوزاق اولسادا
کونولدن - کونوله یوللار گوزولور .

بومراسم دن ۱۵ گون سونرا یعنی ۱۹۵۶ - نجی ایل مای آیینین ۲۷
سینده شاعر وفات ائتدی . اثرلری ۶ جلدده نشر اقدیلیمکده دیر .
صمدورغون شعرلرینده تورکجه نین جغرافی حدودلارینی نظراعتبار
آلماقدان بوتون امکاملاریندان فایدا لاشمیشدیر . و بوگون اکثرا "تورکیه
تورکجه سینده ایشله ن کلمه لر دن ایشله تمیشدیر . بورا دا مثال ایچسون
غزللریندن بیرینی (آنا) درج اقدیریک :

پک (چوق) چوققودوم (اوشاق) یئره . گومدولر (دفن ائتدی لر) سنی
ایاتا قانادسیز آتدی لار منی

باغ نئجه پوزولوب عمرون گلشنی
حیات سن سیز منه زنداندیر آنا
قوینوندا بسله نر گوزهل دیلک لر (آرزولار)
لایق دیر سجده یه سنه ملک لر

نره ده سن (هاردا سان) گوزلریم هپ (هامیسی) سنی پک لر (گوزلر)
باغ اولادین ناسیل (نئجه) گریان دیر آنا .
سن بیر گونش ایدین دوغدون دا باتدین
یازیک اولادینی غملره آتدین
بیر جواب وئر هانکی مرادا چاتدین
تورپاقلاردا نئجه زامان دیر آنا .

بیر آه چکسم سن سیزقوپمازمی طوفان
 عزیزیم آناجان گوزوم آناجان
 یوموق گوزلرینی آج دا بیر اویان
 شیمدی (ایندی) زامان باشقا زاماندير آنا
 ییخیلیب یانینا اولمک ایستهرم
 آنالیق مهربنی گورمک ایستهرم
 سنی گورمک ایچون اولمک ایستهرم
 تسلیم آه ایله فغاندير آنا .

صمد وورغونون ان گوزهل شعرلریندن بیرى ده " آذربایجان " شعرى
 دیر . بومنظومه نین ایلک ایکی بندى آذربایجانلیلارین وطن شرقیسی
 کیمیدیر و آذریلرین اکثریسی نین دیل ازیری دیر . بورادا بو گوزهل و
 تاریخی منظومه دن نچه بندینی درج ائدیویک :

چوخ کئچمیشم بو داغلاردان دورنا گوزلی بولقلاردان
 ائشیتیمیشم اوزاقلاردان ساکت آخان آرازلاردان
 سینا میشام دوستی، یاری

ائل بیلیرکی، سن منیم سن یوردوم یووام مسکنیم سن
 دئمک دوغما وطنیم سن آیریلارمی کونول جانندان
 آذربایجان آذربایجان

من بیر اوشاق سن بیر آنا اودورکی ، باغلیام سانا
 هانکی سمت ، هانکی یانا هئی اوچامدا یووام سن سن
 ائلیم گونوم ، اووام سن سن

فقط سندن گن دوشونده آیریلیق مندن دوشونده
 ساچلاریما دن دوشونده بوغار آیلار ، ایللر منی
 قینا ماسین ائل لر منی

داغلاری نین باشی قاردیر آغ اؤرپه گین بولوتلاردیر
 اوزون بیرکئچمیشین واردیر بیلینمه ییر یاشین سنین
 نه لر چکمیش یاشین سنین

.....
 بومنظومه یه گوزهل بسته (آهنگ) لر یازمیشلار . صمد وورغون ایده شو -
 لوژی یاخیمیندان ماتریالیست اولدوغو حالدا بعضی شعرلرینده بیر

بیرایده آلیست شاعر کیمی روح دان و اونون بقا سیندان دانیشیر. مثال
ایچون گؤگرچین شعریندن بیر پارچا سینی درج ائدیریک :

اوکرانیانین صون بهاری	یاغیش یاغیر نارین نارین
ساپ ساریدیر آغاجلارین	خزل اولموش یار باقلاری
یرین باغیرین زولاق - زولاق	قلیج کیمی کسیر گولک
پریشادیر قارا تورپاق	نه بیر گول وار، نه بیر چیچک
.....	

سن ده اینان ای گؤگرچین	اینیلده یب ایچین - ایچین
چوخ آغلاما سرین - سرین	ایتیردیگین او دلبرین
نجیب روحی بودیاردان	شیر ائده جک ملک کیمی
یاناقلاری چیچک کیمی	آلیشاجاق ایلک باهاردا
ناکام اولن او صاف پری	باشقا عالم گؤره جکدیر
اونوداراق بو غملری	چمندن گول دره - دره
قانسیز کئچن او گونلره	خیر دعا وئره جکدیر!

(جبهه خاطره لریندن ۱۳ نوامبر ۱۹۴۳ - مه لیتوال طرفینده)

۱۹۴۶ دا آذربایجان دا پیشه وری رهبرلیگینده قورولان دموکرات
فرقه سی حکومتی بؤیوک دولت لرین اؤز منفعت لری اوغروندا کی سیاسی
معامله و او جمله دن نفت آلیش - وئریشینده قربان ائدیله ره ک داغیتیلده
یقدان صونرا ، پیشه وری زمانیندا یازیلان ونشرا ائدیلن تورکی کتابلار
پهلوی رژیمین آداملاری طرفیندن یان دیریلدی و تاریخ ده عرب لر و
مغوللارا اسناد ائدیلن ننکین کتاب یاخما جنایتی تکرار ائدیلدی. بو
کیمی غیر انسانی و وحشیانه ایشلره اوزمان هئج بیر دولت و یا جمعیت
اعتراض ائتمه دی لکن صمد وورغون " یان دیریلان کتابلار " آدلی شعرینده
بو جنایتلره قارشى چیخیش ائدیپ حادثه نی بدیعی بیر شکلده تصویر
اؤتمیش و بوشعری پاریس ده قورولان بین الملل صلح کنفرانسیندا بیر
پروتست (اعتراض نامه) کیمی نطقى ایله برابر اوخوموشدور :

جلاد سنین قالاخ - قالاخ یان دیردیغین کتابلار
مین کمالین شهرتی دیر، مین اوره گین آرزوسو
بیز کؤچوروک بودنیادان اونلار قالیر یادگار
هر ورقه نقش اولونموش نئچه انسان دویغوسو

مین کمالین شهرتی دیر، مین اوره گین آرزوسو

یاندیردیغین او کتابلار آلولانیر یاخشی باغ
او آلولار شعله چکیب شفق سالیبر ظلمتسه
شاعرلرین نجیب روحی مزاریندان قالخاراق
آلقیش دئییر عشقی بیووک بیر قهرمان ملتسه
او آلولار شعله چکیب شفق سالیبر ظلمتسه

جلاد منیم دیلیمده دیر بایاتیلر قوشمالار .
دئی اونلاری هئج دوییدومی سنین اوداش اوره گین
هر گرایلی پرده سینده مین آنانین قلبی وار
هر شکسته م اولادی دیر بیرمقدس دیلگین
دئی اونلاری هئج دوییدومی سنین اوداش اوره گین

سؤیله سن می خور باخیرسان منیم شعر دیلیمه
قوجا شرقین شهرتی دیر فضولی نین غزللی
سنمی ترک خر دئییرسن اولوسومار، ائلیمه
در ایلره سموت ورمیشدیر آذربایجان گوزلی
قوجا شرقین شهرتی دیر فضولی نین غزللی

جلاد یانیباود اولسادا کوله دونمه ز آرزولار
طبیعتین آنا قلبی قول دوغما میش انسانی
هر اوره گین اوز دنیا سی بیر سعادت آرزولار
قانلارایله یازیلیمیشدیر هر آزادلیق دستانلی
طبیعتین آنا قلبی قول دوغما میش انسانی

ازل باشند دشمنیم دیر اوزو موردار قارانلیق
هر توریاغین اوز عشقی وار، هر ملتین اوز آدی
کائنات ده گیشمه رم شهرتیمی بیر آنلیق
منم اودلار اولکه سی نین گونش دونلو اولادی
هر توریاغین اوز عشقی وار، هر ملتین اوز آدی

نه دیر او دار آغا جلاری دئی کیملر دیر آسیلان
اویونچاق می گلیر سنه وطنیمین حق سسی
دایان دایان اویاق گزیر هر اوره کده بیرا صلان
بوغازیندان یاپیشاچاق اونون قادر پنجه سی
اویونچاق می گلیر سنه وطنیمین حق سسی

جلاد سن می دی قیریرسان فداقیلر نسلینی .
ملتیمین صاف قانی دیر قوردکیمی ایچدیگین قان
زمان گلیر من دویورام اونون آیاق سسینی
شهیدلرین قیام روحو یا پیشاچاق یا خاندان .
ملتیمین صاف قانی دیر قوردکیمی ایچدیگین قان

بیر ورقله تاریخلری اوتان منیم قارشیمدا
آنام طومروس کسمه دی می کیخسروون باشینی
کور اوغلونون ، ستارخانین چلنگی وارباشیمدا
نسیللریم قویما یاچاق داش اوستونده داشینی
آنام طومروس کسمه دی می کیخسروون باشینی

سور آتینی دوردنالا چاپ میدان سنین دیر . . . آنچاق
من گورورهم آل گئینیب گلن باهار فصلینی
قوجا شرقین گونشی دیر یارانیدیغیم بوتورپاق
من یشتیردیم آل بایراقلی انقلابلار نسلینی
من گورورهم آل گئینیب گلن باهار فصلینی

۲۵ ژانویه ۱۹۴۷

صون اولاراق صمد وورغون دان (حیات فلسفه سی) شعرینی و (منه بقله
سویله دیلر) آدلی منظومه سیندن بیر پارچا سینی درج ائدیریک :

قوشلار قطار - قطار اقللردن کئچر

بهرنسیل - نسیل دنیا ده ن کئچر

انسانلیق گاه زهر گاه شربت ایچر

ازل دن بقله دیر حکمی زمانین

دوگوملی بیر سری وار آسمانین

چرخینی قوردوقجا دئورانین الی ،

بعضا " آغلار ، اولور بعضا " گولمه لی

انسانین ان بئویوک عشقی ، املی

بعضا " اعلان کیمی چیرپینیرداردا .

بعضا " ده غرق اولور فیرتالاردا

دگیشیر سمتینی دائما "مولار
دگیشیر فکرلردونور دویغولار
کائنات توتما پیربیریشردده قرار

چارپیر سینه سینی قایالیقملار
او گاه قیشاچیر گاهدا باهارا
دنیا بناسینی قوراندان بری
سعادت آدلانان او گوزه ل پری
گل! دئییه سسله میش قرینه لری

یازیقلا اولسون کی هله انسانلیق
گلیب قووشما میش اوتا بیر آنلیق

ای دنیا گوزه لی قاچما بشردن
انساندیر آبییران خیری شردن
گل اونون عشقینی اوجوزتوتما سن

قلبی وار حسی وار هر محبتسین
قارالمار اولدوزی ابدیتسین

اولوم بیرا بلیمس دیر حیات بیر ملک
وارلیغی ایزله بیر هئچلیک کولکه تک
ایشیق قاراللیقلا پنجه له شه رهک

یاشاتماق ایسته بیر جهاندا بیزی
گونش سالاملاییر اراده مییزی

یامانلیق یاخشیلیق دورموش اوز- اوزه
دیلسسیز عصرلردن میرا شدیر بیزه
اسیر باهار یغلی قلب لریمیزه

لکن آرخاسینجا کفن گشیر قیش
طبیعت وارلیغا بئله قارغامیش (۱)

بیر بایرام سغزی وار بیرده کی ماتم
نشئه بیر عالم دیر غمه بیر عالم
حیات اوز آتینی سورور دمسادم

اودلار ایچینده ده هر بیر منظره
گینه قانات وریر دوشونجه لره

۱ - قارغیش ائله میش

گینه ده انسانین خیال شهپری
گزیر فضالاری گؤک دنیـزلری
سن ای سعادتین گؤزهل سحری

آقیشلا انسانین پاک عملینی
اوزات یئر اوزونه هنرالینی

زمان دور یشرین امدادینا گل
خسته بیر گؤزهل دیرهنر سیز عمل
هنر سؤیله دیگیم او قدر تلیال

بوتون کائنات قوی قانات وئرسین،
بشر کاروانینا اویول گؤستر سین

هنر قانات وئرسین تورپاغا، داشا
دنیزلر چاتیلیب گل سین یاش یاشا
آزادلیق اوردوسی وار سین بیر باشا

هر ظفر داستانی یادگار اولسون،
اولوم تسلیم اولسون، حیات وارا اولسون

دنیا یا بیر شهرت یا رانمیشیق بیز
گونش چؤکمه میشدیر قارانلیقا دیز
قوی اولسون یا مانلیق و خاشنا بلیس

یاخشیلیق چاغیر سین هر قلبین نئی
قورتاراق زنجیردن پرومته یی

فلاکت قوجالمیش قارتدیر او کؤپک
اونون سوموک لری تکز چورویه جک
سعادت گنجلیک دیر آدی گلجه جک

اونون گؤزلرینده حیات عشقی وار
وارا اولسون گلجه جک! وارا اولسون باهار!

"منه بئله سؤیله دیلر" مشطومه سینى وطن محاربه سینده جبهه ده
یارالانان بیر آذری عسکرینین صون سؤزلریندن الهام آلاراق یازمیشدیر
یارالی عسکر صون نفسینده اونو درمان ائتمک ایسته یین دوقتور ونا بئله
دئییر: دوقتور، ساغلیغیما گمانیم یوخدور، بیلیرم کی، اولجه جگم
منه بیر لحظه امان وئر، دینله منی صون تفسده :

ممدوورغون و م. را حیم له بیرلیکده شوتا روستا و قلی (Gota Rustaveli) نین (پلنگ دریمی گئیمیش پهلوان) منظومه سینى وتک لیک ده ده نظامى گنجه وین (سرلر خزینه سی) نى تورکجه ترجمه ائتمیشدیر .
ایکینجی دنیا محاربه سی ایللریخده سوویت اوردوسو ایله ایرانا گلمیش و بو صیرادا ایران آذربایجانى حیاتیندان آلدیغى انطباعاتلا بیر چوخ اثرلر یازمیشدیر. شاعرین بعضی اثرلری بیر صیرادیلرله ترجمه ائدیلمیش و ادبیات ساحه سینده کی خدمت لرینه گوره لنین وقیرمیزی امک بایراغی نشانلاری آلمیش و امکدار اینجه صنعت خادمی و خلق شاعری فخری آدلارینی آلمیشدیر .

س. رستم گئورگملی اجتماعی خادیم کیمی مشهورا و لموش و دفعه لرله آذربایجان س. س. ر عالی شورا سینا نماینده سچیلیمیش و ایندی ده اوچدور و ده دن بری بوشورائین صدری و سوویت اتفاقی قهرمانی و خلق شاعری دیر .
یا رادیحیلیمیش - سلیمان رستم شاعرلیگه باشلادیغی زامان گل و یلبل دن دگیل، زحمتکش خلقین منافعینه خدمت ائده ن سوویت شعرینى یازیب، یعنی حیاتی قوران آدمالارین ایشینی و مبارزه لرینی ترنم ائتمه لیدی . ۱۹۲۵ ده " منیم شعریم " اثرینده شاعر بو بارده بئله دئیردی :

منیم شعریم محیطین ایسته دیگی میوه دیر .
خلقیمیزین روحونو اوخشارا و دلودیلایله
اونون هر مصراعیندا بیردوگونن اوره ک وار
نه کیسه یه یالوارار نه ده گوله ، بولبوله

اجتماعی حیاتی ترنم ائده ن یعنی شعرآسانلیقلا انکشاف ائتمیردی .
انقلابی آلقیشلایان و کهنه لیگه قارشى دوران بوشعرین دشمنلری ده وار
حتی بئله شعریا زانلاری استهزا ایله نفته ، پامبوغا شعر دئییه ن " آدلایندیردی یار . سلیمان رستم گئیمیش حیاتیین حسرتینی چکن و یعنی حیاتی گوز یومان شاعرلری (بایقوش) آدلاندیریر و اونلارا بئله خطاب ائدیردی

سنه ان صون جواب بودور مندن
توزلودور باخدیغین بومون گوزگو (آینه)
کیم کی بئله اؤتسه بیلسین کی
اونا بیرآد وئرهر اقلیم : بایقوش !

سلیمان رستم عینی زاماندا انسانپرور شاعر اولاراق اوزاقا ائلدی

آزادلیقدان محروم اولان زحمتکشلری دوشونور و اسن یثللر واسطه سیله
اونلارا سلام گونده ریردی، شاعر خصوصاً "شرقین مظلوم خلقلرینین حالینا
آجییر و اونلاری انقلابا و عصیانا چاگیریردی .
س. رستم داخلی محاربه لرده رشادت گؤسته زن کومونیست گنج لیری،
اونلارین فداکارلیغی و وطنپرورلیغینی رومان تیک اسلوبدا تصویر
اتمیشدیر. " پارتیزان علی " منظومه سینین قهرمانی بئله گنج لردندیر
بو منظومه دن نمونه اولاراق ایکی بیت یی درج ائدیریک :
آرتیق علی یوخدو، اونو قیرمیزی قان باسمیشدی
لکن واردی اونون جاندان سئودیگی بیر دوغرو یول
اوزان دیغی یاش تورپاغین اوزه رینده یازمیشدی
یارماغینی اوز قانینا باتیراراق : "کومسومول" (گنج کومو
نیستلر)
" چاپایوف " شعرینده (۱۹۳۵) وطنداش محاربه سینین افسانه وی قهرما -
نیندان الهاملا دانیشان شاعر اوگونلر چاپایوفلا دؤیوشلرده اشتراک
اتمه مه سینه تاسف ائدیر، هئج اولماسا شعرلریله چاپایوف کیمی دؤیو -
شکن اولماسینی آرزو ائدیر :

من بو وورو شمالاردا اولمادیم ، نه ائدیم کی...
نه اولاردی ، او بؤیوک گونلر ایچون دوغولسایدیم !
دوشوندوکجه چاپایوفی اوز - اؤزومه دئدیم کی :
من ده شعرلریمله بیر چاپایوف اولسایدیم !
س. رستم قهرمان آتالارین عنعنه لرینه درین حرمت بسله ییر، چاپایوف
صورتینی جانلی و جاذب تصویر ائده رک گنج لرده اونا محبت او یادیر .
س. رستمین شعرلرینین اساس موضوع لاریندان بیزی سوسیالیزم و شاعر -
ین اساس قهرمانی خلق دیر. اونون شعرلرینده سوویت خلقینین امگسی،
سئوینجی اوز بدیعی افاده سینى تاپمیشدیر .
" گئجه نین رومان تیکاسی "، " باکی "، " خزر ساحلینده "، " قارا قومون
آق گونلری "، " دنیزده شهر " و باشقا لیریک شعرلرینده وطن تورپاغینی
سیماسینی دگیشدیره ن آداملاردا ن (خلق دن) بحث اتمیشدیر .
" یاخشی یولداش " منظومه سینده (۱۹۳۴) س. رستم میل دوزونده (آرا زین
شمالیندا یئر آدی دیر)، پامبوق جبهه سینده ایشله یین آداملارین یاشا -
ییشینی قلمه آلمیشدیر. اثرین قهرمانی نیاز شهر دن ساوخوزا (دولتی اکین

وايش يئرلري) گليب هوس له ايشه باشلايير. لکن شهرده قويوب گليديگي آرواد - اوشاغين فكري اونو ناراحت ائديب ايشدن سوووماسينا سبب اولور. هوس سيز ايشله بين نيازين آدي قيرميزي لوحه دن چيخا ريليبه، قارالوحه - يه ساليير. يولداشلاريندان گفري قالديغي ايچون جنايتهال آتير و ييغديغي پامبيغين چکيسيني (وزنيني) آرتيرماق ايچون اونا تورپاق قاتير. نيازي يولداشليق محکمه سينه و شريب مذمت ائديرلر. بوندان خبر توتان آروادي گل خانم ساوخوزا گلير و اريئين تقصيريئين سببيني اوگره نير و ياخشي بير يولداش کيمي ساوخوزدا قاليب اونا کؤمک ائد- ير و نيازين آدينی قارالوحه دن سيلديرمگه موفق اولور. شامربويوما ني بئله بيتيرير :

گئچدي اون گون، بيزه معلوم بئويوک حادثه دن ،
داغ يارانميشدي او پامبوق دولومايي سيز کيسه دن
نياز آرتيق آقوجا صحرا دا دگيلدير يالقيز،
يارلايير لوحه ده، بير باخ، ايکي اولدوز :
گل خانم، بيرده نياز، هرکسه معلوم ايکي آد...
بئله دير بيزده حيات ! ...

س، رستمين شعري شوروي حياتيئين گؤزگوسو (آينه سي) دير. خلقيين - ياشايشي، امگي، آرزولاري ومعنوي عالمي بو گؤزگوده اوز عکسيني تاپير. دراماتورگياسی - س، رستم ايلک درام اثری اولان "چيمناز خانم يوخودا دير" پيئسينی ۱۹۲۳ "تنقيد تيليغ" تشاتريندا تاماشايا قويמושدور. حاجي بايانظرلي ايله بيرليکده يارديغي "يانقين" پيئسي کئنده منفي مبارزه نين تصويرينه حضرا ائديلميش وصحنه ده موفقتيله تاماشايا قويولמושدور.

"قاناقان" پيئسينده آذربايجاندا شوروي حاکميتي اوغروندا مبارزه ني تصوير ائتميشدير. "قاچاق نبي" (۴۰ - ۱۹۳۹) س، رستمين ان موفقيتلي پيئسي دير. ۱۹ - ينجي عصرين صونلاريندا آذربايجاندا بيگ - لرین و چار مامورلارينين ظلمونه قارشى مبارزه آهاران قاچاق نبي بو قاريخي پيئسين اساس قهرمانيدير. او يوخسول لارين حقوتونو مدافعنه ائدن، ظالم بيگ و چار مامورلاريندان انتقام آلان و کئندلي لره کؤمک ائدن خلق نماينده سي دير. بواثرده اساس تفاد و کشمکشي کئنده کي منفي

مبارزه تشکیل اشدیر. ایلک پرده دن تاماشاچینین گوزو قارشیسیندا بیر-
بیرینه ضد ایکی عالم گؤسته ریلیر، بیر طرفده بیگ لرین (طهاسب بیگ،
سلیم بیگ، محمود بیگ) ظلم و آذغینلیغی، او بیز طرفده ده یوخسول کندلی -
لرین (آلو کیشی، مرسل کیشی و ساییره) نوکرچیلیکده کئچن دیلنچی حیاتی،
بو صنفی ضدیت ده کی حق سیزلیگی حس ائدن نبی بئله دئییر:

نه ائده سن، دنیا، قان دنیا سیدیر بیگلرین توپودور، ائلین یا سیدیر
آلو کیشی نین اوغلو نبی آتاسی کیمی یوخسول بیر کندلی نین قیزی
هجرى (هاجرین آذری لهجه سینده کی تلفظی) سئویر. اما هجرى زورلا ملکدار
اوغلو سلیم بیگه وئریر لر، قوچاق هجر توی گونو گلینلیک پالتارینی
اگنیدن چیخاریب، تئنگ گوتورور و ملکدارلارا قارشى عصیان ائدن قاجاق
نبی په قوشولور، هجر نینین وفالی آروادی و ان یاخین کؤمکچیسى ولور،
نبی نین دسته سی اوزون زامان بیگلرین راحتینی پوزور و جانلارینا
قورخو سالیر، بیگ لره کؤمکه گلن چار قازاقلاریله ووروشور.
نبی عصیان ائتمیش تبریزلی لره کؤمکه گئده رکن یولدا شلارینا بئله
دئییر:

گئده ک دوستلار، گئده ک هئی آخین - آخین

دشمنی تبریزه قویما یاق یاخین!

تبریزلی لر قاجاق نبی نین و اونون یولدا شلارینی محبت و طنطنه
ایله قارشیلاییرلار، بئله لیک له قاجاق نبی نین فعالیت دایره سی گئنش
له ییر. اونونلا باجارا بیلمه یین بیگ لر هیله یه ال آتماغا واونو
خیانتله ائلدورمگه چالیشیرلار.

قاجاق نبی درامی تاریخی بیرواقعه دن بحث ائتمه ده معین بیسر
ایده اولوژی نقطه نظریندن قلمه آلینمیشدیر.

المدن نشئه یه - س، رستمین المدن نشئه یه آدلی ایلک شعر کتابی
(۱۹۲۷) شاعرین ایلک یارادیجیلیق ایللری نین محصولودور. بورا دا
کی شعرلر انقلابدان صونرا خلقین یاشاییشیندا وجوده گلن یئنلیک لره
حصر ائدیلمیشدیر.

شاعر بو کتابین مقدمه سینده المدن نشئه یه کئچمه سینی بئله ایضاح
اقدیر: "ادبیات جبهه سینه ۲۳-نجی ایله آتیلدیم، شعریمین ایلک
گولوشو آغلاماق اولدو، ایل یاریم آفلادیم، سیزلادیم، صونرا لاریا واش یاوا
روس پرولتار شاعرلری نین اثرلرینی اوخوماغا باشلادیم، اونلارین اثرلری

منه اولدوقجا بؤيوک و ائیی (یا خشی) تاثیر باغیشلادی.....
 آرتیق منیم شعرلریم گولومه مگه باشلادی. اوزوم ده کومسومول او-
 لدومدان شعرلریمده کومسومول حیاتی نین ترنمینده باشلادیم. حتی آچه-
 یغیمیز یئنی پرولتار جبهه سینده بیزه آغیرضربه لر وورانلارا شعرلریم
 له جواب وئردیم، داها دوغروسو هجوم ائتدیم... معارض لریم نه دئییرلر-
 سه - دئسین لر، توتدوغوم دوغرو یولدا ن گئری دونمه یه جگیم و پرولتار
 ادبیاتی جبهه سینده وارلیغیملا چالیشا جاغام، کوتله لریمیزین حیاتی
 ترنمه باشلایان یئنی سازیمین تئلری آمینم کی، قیریلما یا جا قدير."

اوزوم گولدو، آتدیم آرتیق (دیگر) آغلاما غین داشینی
 سildیم سئوینج یا یلیفیلا (دستمال) گوزلریمین یا شینی
 آرتیق ایندی صاغال میشدیر اوره گیمین یا راسی
 بودور سازیم یورولما دان چالیر شلیک ها واسی !
 المدن نشه یه شعرینی شاعر بو مصراعلارلا بیتیریر :
 یئنی حیات باشلا ییرکن اوزوموزه گولمه گه
 گئچدیم آرتیق گوله - گوله من المدن نشه یه !
 ایندی منیم شعریم بنزه ر بیرلکه سیز آیتایا
 اوز عیبینی گوره ر گنجلیک یا خشی باخار سا اونا
 کونلوم گولر شعریم گولر حیات گولر ائل گولر
 سئویج لرله چیرپینا راق سازیمدا کی تئل گولر
 بو شعر آذربایجان شوروی شعرینده سیاسی لیریکانین ان یا خشی نمونه -
 سی ایدی. ایکینجی دنیا محاربه سینده س. رستم "قهرمانین وصیتی"، "قا-
 فقاز اوردوسی"، "آند"، "۴۱۶" کیمی اولدو شعرلرینی یازدی، بو شعرلره
 خلقین وطنپرورلیگینی، قهرمانلیغینی و انسانپرورلیگینی ترنم ائتمیشدیر
 "آنا و پوجتالیون"، "وطن اوغلو"، "ایلدیریم" کیمی شعرلرینده
 جبهه آرخاسیندا کی آداملارین بیرلیگینی و وطنی مدافعه ائتمک ایچون
 فداکارلیقلا چالیشمالارینی قلمه آلمیشدیر. محاربه اثناسیندا سوویت آدا-
 ملاری سوسیالیزم قوروجولوغونو یا ریمچیق قویوب سوویت تورپاغینی
 قوروماق ایچون حربه گیرمیشدیلر. اونلارین ان بؤيوک آرزو سودشمنه قلیبه
 چالماق و قوروجولوق ایشینه یئنی دن دوام ائتمک ایدی :
 گون او گون اولسون کی، قورتار سین دموا

داغیلسین بولودلار آچیلسین هوا
 آلینسین دشمندن انتقام، قصاص
 توریا ق نفس آلیب دینجه لسین بیرآز
 بیر ده تاپدانا سنین وطنین یاغی
 سیلینسین اوره کدن کؤنولدن آغی (زهر)
 بیرده یئر اوزونده آخماسین قانلار
 سئوینسین انسانلار گولسون انسانلار !

"آنا و پوچتالیون (پستچی)" - بوییش محاربه ایللرینده س. رستمین یازدیغی ان مشهور شعرلریندن بیریدیر (۱۹۴۲). اثرین مرکزینده جبهه ده کی اوغلونون انتظارینی چکن بیرآنا صورتی واردیر. آنانین دردینی اولادینا اولان محبتینی بدیعی شکلده افاده ائدن بومنظومه دور حصه دن عبارتدیر: بیرینجی حصه ده اوغلوندان مکتوب گؤزله یین آنانین نگرانچی لیغی واضطرابی تصویر اولونور. دؤرد آیدیر جبهه ده کی اوغلوندان مکتوب گلمیر، حیاطلارینا گلن پستچی اوندان سوای هامیا مکتوب گتیریر. آنا - نین گؤزلی یولدادیر. شاعر نگران آنانین باغیشینی بولودلوسمایه و گؤز لریندن آخان یاشی، ایلک باهار یاغیشینا اوخشادیر:

بولودلو سماء ایدی اونون دالقین باغیشی
 گؤز لریندن یاغیردی بیر ایلک باهار یاغیشی
 قلبینده کی ایلک یارا تزه ایدی بو ایلکی ایدی
 اونوبو حالا سالان نوباریدی ایلکی ایدی
 قالخیردی یا تاغیندان دان یئری سؤکولنده
 هر قاپی آچیلاندا هر قاپی دویولمده
 دیکیلیردی آنانین گؤزلی بیر نقطه یه
 سئوینیردی اوغلو مدان بلکه مکتوب وار، دهیه

ایکینجی حصه ده پستچی ایله تانیش اولوروق. پستچینی محله ده هامی تانییر و سئویر چونکی او هامیا خوش خبرلر گتیریر حتی آنایا دا وقتی ایله خبر گتیرمیشدیر. دؤرد آیدان بری اوغلوندان مکتوب آلمان آننا عصبی حالدا پستچییه بئله ده ییر: مکتوب اولماسا بیرده سن بو حیاطه گلمه! پستچی آنانین دردینی آنلادیغی ایچون بیر سؤز دئمه ییب غمگین حالدا چیخیب گئدیروگونلرله بو حیاطه گلمیر. بوسفر آنانین اضطرابی

داها دا آرتیر (اوجونجی حصه) . اوللر اوز اوغلونون دردینی چکن آنا
ایندی پستیچینین دردینی چکمه واونون ایچون ناراحت اولماغا باشلا -
بیر. گوره سن نه اولدو پستیچیه

بو قوجا پوچتالیون دا آنا یا بیر درد اولدو
یولونو گوزله مکدن هرگون گوزو دورد اولدو
آنا دوشوندو " بلکه قلیینی قیردیم اونون "
بلکه بیر ماجرا وار باشیندا پوچتالیونون
بلکه اونون دا اوغلو قانلی دویوشلرده دیر
خسته دیر، باخان یوخدور، بلکه ده پوچتالیونا
اؤلرینی بیلستیدیم، بیر باش چکردیم اونا

آنا پستیچیه دئدیگی آجی سوزدن پشیمان اولور وایندی راضی دیر،
مکتوب گلمه سده پستیچی گلین چونکی اونون هرگلیشیندن اوغلونون
عطری گلیر .

دوردونجی حصه ده پستیچینین گینه ده بو قاپیدان گیردیگینی گوروروک
پستیچی گتیردیگی مکتوبو آنا یا وئریر وبوسوزلری سؤیله بیر:
بوندان نئچن گون اول مندن کوسن ، اینجی یین
مکتوب اولما بیرده بو ائوه گلمه ! دئیین
مرحمتلی ، محترم آنا یا دیر بو کاغیز !

سلیمان رستم بومنظومه ده آنا صورتینی سجه وی (کارکترستیک) چیز -
گیلرله ، بوتون طبیعی لیگی و حقیقی لیغیه ترسیم ائتمیشدیر .
جنوب شعرلری - سلیمان رستم ایکینجی دنیا حربی ائنا سیندا سوو -
یت اوردوسیه ایران آذربایجانینا گلیمیش وبورادا بیرصیرا لیریک
شعرلریا زمیشدیر . بو شعرلر ایران آذربایجانینا ، تبریزین گوزه للیگینه ،
تاریخی کئچمیشینه ، خلقی نین آزادلیق یولوندا مبارزه سینه وقهرمانلیق
نا حصر ائدیلمیشدیر . (اون ایکینجی تفنگه گلباها ر ، تبریزیم و سایره)
تبریزیم عنوانلی شعری دیگر منظومه لریندن داها صمیمی و شاعر
باخیمیندان داها یوکسک دیر ، شاعر بیر طرفدن تبریزلی قارداشلاریله
گوروشدوگوندن سئویندیگی حالدا دیگر طرفدن بویوک تاریخی و شانلی
کئچمیشی واسکی مدنیت اوچاغی اولان تبریزی باخیمسیر و گفیری قالمیش
و خلقینی ملی حق لردن محروم و آغیر بیروضعیتده گورور و کدرله نیر .

یوایکی احساسین تاثیر آلتیندا تبریزیم شعرینی یازیر بونا رغما
سئویملی شهرله ایلک گئوروشونو توی - بایرام آدلاندیریر:

باخدیقجا هسونه دویماییرگوزوم تبریزیم، تبریزیم، گوزهل تبریزیم
قویما رام پادلاری گیرسین قوینونا اذن وئر قولومو سالیم بوینونا
دردینه آشنا سرداشین گلیب

سن چیخدین قارشیمادوزلاچورکله باغیندان دردیگین گلله، چیچکله
ایکیپه بؤلونمه ز صاف بیراورکله تبریزیم، تبریزیم، امان تبریزیم
یوخ اولسون باشیندان دومان تبریزیم

بلبل زار زار آغلار چمندن آیری انسان دشیب گولمه زوطندن آیری
جان نجه یاشاسین بدنن آیری آج اوز اوره گینی دانیش تبریزیم
اولوم دردلرینله تانیش تبریزیم

قدرینی آیریلیق چکنلر بیلیر هجرینده گوزیاشی تئوکنلر بیلیر
عمرونه قارانیق چوکنلر بیلیر باغیندان گول چیچک دردیم تبریزیم
یئنه تازهلندی دردیم تبریزیم

بو آینا بولاقلار، بو آینا سولار سودا آیاغینی یویان قارغو (نشی) لار
دوغولور کونلونده مین ییردویغولار سله نیر کمانیم، سازیم تبریزیم
ای منیم باهاریم، یازیم تبریزیم

نه قشنگ دیر یول بویونجا سؤیودلر سؤیودلرین کولگه سینده ایگیدلر
با بالاردان دینله ییرلرا وگودلر جوشوردا مارلاردا قانی تبریزیم
یوخدور بومردلرین صانی، تبریزیم

آتیمی سینهنده چاپیب سوروره م هرکچن یولچویا (مسافره) سلام وئریر
نه لرا تشیدیرم، نه لر گورورم نه دیر یوقا رانیق گجه تبریزیم
بونا نجه دوزوم، نجه، تبریزیم

آغلاسان آغلارام گولسن گولهرم یاشاسان یاشارام، اولسن اولهرم
واریمی سنین له یاری بولهرم گل بیرده اوزوندن اوپوم تبریزیم
باشینا گول چیچک سپیم تبریزیم

نه دیرا و معنالی درین باغیشلار نه دیر گوزلریندن آخان باغیشلار
نه دیر قلبینده کی یامیزلار قیشلار یتیم تک بوینونو بورما تبریزیم
ملول - ملول باغیب دورما تبریزیم

سنین چیچه گینه گولونه قربان منه قارداش دشیه دیلینه قربان

وطنینه قربان، اقلینه قربان باخدیقجا حسنونه اوتانیزگوزوم
 تبریزیم، تبریزیم، گوزهل تبریزیم
 اذن و فرداغلارین باشینا چیمیم دریم اوزوموندن بیرنچه سالخیم
 یثیب گیله - گیله حسنونه باخیم کونلوم قارتال کیمی وچسون تبریزیم
 الهام پری سینی قوجسون (قوجا قلا سین) تبریزیم
 قشنگ قیزلارین وار، گوزله لیوپ یومری سنده مسکن سالیب گوزگرچین قمری
 گوزروم اوزون اولسون اولارین عمری گوزروم گلنه سین گوزله تبریزیم
 قولاق آس دقدیگیم سوزله تبریزیم
 ارلدن شاعرلریوردوسان اینان دوشوندن سوت امن صایسیزقهرمان
 یولوندا جانینی ائتمیشدی قربان گتیر اولار یی یادا تبریزیم
 باش اگمه جلادا، یادا، تبریزیم
 ستارخان اوغویوک سردار ملی او آتش اوره کالی، آتش دیللی
 ائتدی آزادلیغی اقلره بللی گل اونون یولوندا دونه تبریزیم
 دالقالان، آلولان، سوزمه تبریزیم
 شاعر تبریزی همیشه باشی اوجا ووقارلی گوزمک ایسته ییر، تبریزیم
 سیما سیندا آذربایجان خلقینین بویوک بیر قسیمی، اونون کتچمیشینی،
 بوگونونو وگله جگینی تصور ائدیر، قارداش و باجیلارین آیریلیق دره یینی،
 قووشماق حسرتینی دریندن دویور و تبریزه اولان سئوکیسینی اوره کدن گلن
 گوزهل سوزلریله افاده ائدیر.
 شعرین دیلی ده دانیشیق دیلینه یاخین اولدوغو ایچون لیریک قدر
 و اوخوجودا کی تاثیر داها آرتیمیشدیر.
 "تبریزیم" شعریندن باشقا س. رستمین جنوب موضوعونا حیرا ائدیلمش
 بیر صیرا لیریک شعرلری واردیر (جنوب بلوقا رداشیم، دئمه، زندان، اولمار
 و سایر) آیریجا نچه کیچیک پوئما دا جنوب ایچون یازمیشدیر (اون -
 ایکینجی تفنگ، زنداندا ایشیق، معمارین قاجه سی و سایر).
 "اون ایکینجی تفنگ" ۱۹۴۷ منظومه سینده زحمتکشلرین آزادلیق
 اوغروندا مبارزه سی تصویر اولونور، عصیان ائتمیش کندلی لرایران ژا -
 ندارملاریندا اون ایکی تفنگ غنیمت آلیروبو تفنگ لرله خاناقارشلی
 مبارزه آپاریرلار، عصیانچیلاردا ن بیری اولنده قونداغی قیریلیمیش تفنگی
 کیچیک اوغلو نریماننا وئیرور و صیت ائدیرکی بویونده آتاسی نیسین

انتقامینی آلسین ، پلیس عصیان اشتهش کندلی لری توتوب تفنگ لری آلا-
ندا نریمان آتاسینین وصیتینه گوره اوتفنگی و فرمک ایسته میر ونجه
اولورسا اولسون خان دان انتقام آلاجاغینی سویله بیر ، نریماندا ن تفنگی
گوجله آلیرلار ، قوجا بیر کندلی اوشا غا بئله تسلی وهریر :

دیله کلیب قوجا دئدی : هئج فم یئمه نریمان
اونوتما کی بئله گفتمه ز بویا شاییش بو دوران
ایلک باهار مژده چیمی قارا نقوشلار گلنده
قارانفیل لر ، یاسمن لر ، قیزیل گوللر گلنده
ایگید ائلر باش قالدیریب قوشولاندا عصیان
داغلار داشلار لاله کیمی بویاناندا آل قانا
ایگید بالاسن ده اوگون باشقا تفنگ تاپارسان
عصیان اشتهش کوتله لرین ان ائونونده چا پارسان
دردلی آنان یه هرله بیر اوندان سنین آتینی
انتقاملا دوغرولدارسان ائوز مقدس آندینی !

جنوب موضوعو س ، رستمین ان سئویملی موضوعلاریندان دیر ، شاعرین
دولت مکافاتینا لایق گؤرولموش "ایکی ساحل" کتابیندا کی شعرلرین چو-
خو بو موضوعا حصر ائدیلیمیشدیر . (زنداندا ایشیق ، صون خبر ، معمارین
فاجعه سی و سایره) .

شاعرین جنوب موضوعونا حصر ائتدیکی (بیر مکتبین قاپی سیندا ،) اوره گی-
مین تکجه درد ، وصال حسرتی ، اویقردنه کیمی (شعرلرینده ده آزادلیق
اوغروندا مبارزه یه چا غریش اساس موتیودیر ، سلیمان رستم بیر چوخ شعر -
لرینده خصوصا "ایکی ساحل" کتابیندا کی شعرلرده آزارین اوتاییله بو
تایینی مقایسه ائدیر و تاریخی ضرورت نتیجه سینده ایکی اولکده یه
آیریلیمیش خلقین طالعلرینی شعر دیلیله افاده ائدیر ، صون اولاراق س .
رستمین وصیتی صاییلان (یاسین عوضینه) شعرینی درج ائدیریک ، بو
شعرده شاعرین ایران آذربایجانی حقینده کی آرزولاری ، نسکیل لری
یانیقلی بیر دیلله افاده ائدیلیمیشدیر :

دیلگیمین یاخینلاری ائشیدین
یا تئز ، یا گئج یئره قویسام باشیمی
وعده نیزه عمل ائدین ، نهایت

اوره گیمین یاخینلاری ، ائشیدین
ایللر یا مان آرتیریر بویا شیمی
نه آغلایین ، نه ده قریاد قویارین

منی آراز ساحلینه آپسارین
 مزاریمی اوتوریا قدا قازدیرین
 منی اوزو تبریز ساری باسدیرین
 آنجاق، یال نیز بیرجه بونوالتمه
 انقلردن چکیلرکن سیس دومان
 وصال گونو قارداشیمی گوروم من
 ائله بیلیمه یین کی کوجوب گفدیرم
 بیرده خواهشیمی تکرار ائدیرم :
 توتسون تا بوتومدان اوتایللی ائلر
 بیرومال ماهنیسی اوخوسون ائلر !

ایللردیرکی قلمیمده دیر بو حسرت
 گوزیا شیمدان یار اتمیشام بوچایی
 قبله ما ولسون آرا زیمین اوتایی
 گوزلریمین قاپاغینی اورتیمه یین
 بلکه بیرده قارا تورپاق آلتیندا
 منیم عزیزلریم، منیم دوستلاریم
 یاریا چاتیدیر امور باهاریم
 منیم بودنیادان کؤچدوگوم گونده
 یاسین موضینه قبریم اوستونده

بو شعره جواب اولاراق، معاصر شاعرلریمیزدن ح. م. ساوالان
 (گلیر قولافیمایستکلی بیرسین دویورام کی پوس قارداش سیدیر .)
 مطلع لی شعرینی یازمیشدیر .
 سلیمان رستم استاد شهریار و مرحوم " سهند " له مشاعره اتمیشدیر .
 ایره لی ده شمال و جنوب آذربایجان معاصر شاعرلرینین مشاعره لرینی
 بیر یخرده نشر ائده جگیز .

منابع و مراجع :

- ۱ - آذربایجان ادبیات تاریخی . جلد ۲ . محمد عارف - حیدر حسینوف
 باکی ۱۹۴۴
- ۲ - آذربایجان سوویت ادبیاتی تاریخی . جلد ۱ و ۲ محمد عارف ،
 ح . باهایوف ، ق . قاسم زاده و ب . نبی اوف . آذربایجان
 س . س . ر . علملر آکادیمی یاسی نشریاتی ، باکی ۱۹۶۷
- ۳ - ایگیرمینجی عصر آذربایجان ادبیاتی : میرجلال و ف . ج . حسینوف
 معارف نشریاتی ، باکی ۱۹۶۹ .
- ۴ - یادا سال منی ، صمد وورغون .
- ۵ - صمد وورغون - سنجیلیمیش اثرلری . ۲۰ جلد ، آذربایجان ادبیات
 نشریاتی باکی . ۱۹۷۶
- ۶ - سلیمان رستم . وطن نغمه لری ، گنجلیک ، باکی ۱۹۸۵
- ۷ - ادبیات ۱۰ - م . عارف و پ . خیل اوف . معارف نشریاتی ، باکی ۱۹۷۲

نسیمی و کلاسیک شرق شعری
یا زان پروفیسور - غلامحسین بیگدلی

-۲-

۴ - تکریر - بیر بیت ده ویا بیر مصراعدا عینی سؤزون یئرینده تکرار
رینا تکریر دئیلیر. تکریرده شعره قوت وثره، اونو آخینتلی وقولاغا
یاتان ائدهن عامل لردن بیریدیر. نسیمی شعرینده ان چوخ ایشله نیلمش
بدیعی واسطه نوعو تکریردیر. دئمک اولارکی، نسیمی شعرینین بؤیوک بیر
حصه سینده یا تکریر ویا مترادف سؤزلر ایشله نیلیر. نسیمی بو واسطه لر
دن اونا گؤره چوخ استفاده ائدییرکی، تکریرهم فکری قوتلی وثرمگه
هم ده شعری موسیقیلی و آهنگدار ائتمگه داها آرتیق امکان وثریر.
فکریمیزی ثبوت ائتمک اوچون شاعرین اوز سؤزلرینه استناد ائدهک:
ای عشقه گنه دئیهن گنهکار ترک ایلمه زه من اول گناهی
عشقین گناه اولما دیقینی ثبوت ائتمگه چالیشان شاعر بیر بیت ده اوچ
دفعه تکریر اولاراق گناه سؤزو ایشله دیر. مشاهدہ ائدیلمی کیمی نه
اینکی یوتکرار شعرین فورما و مضمونجا گؤزه للیگینه خلل یئتیرمیر،
عکسینه شعری اولدوقجا آهنگدار، قولاقا و اوره گه خوش گلن ائدیر.
وثرمزسنی مین جنت و مین حوره نسیمی

سن عاشقه هم جنت و هم حورجنان سن
بو شعرین فورما سینا نظر سالدیقدا گؤروروک صنعتکار بوبیت ده سن
و جنت سؤزلرینی اوچ دفعه، مین، هم و حور سؤزلرینی ایکی دفعه تکریر
اولاراق ایشلتمیشدیر. همی ده معشوقه نی مین دفعه جنت دن و اورا داکی
حوی دن اوستون توتما سی گؤزه ل مبالغه دیر...
بحر فناده فانی اول، گورکی، نه خوش حیات اولور
آب حیات ایتمیش فنا گرچه آدی ممات دیر

مسلک اوغروندا، محروم و مظلوم خلق سعادت یولوندا قهرمان جاسینا
مبارزه لرده فنا اولوب، قربان اولماقی نسیمی دؤنه - دؤنه تکرار ائتمک
یگی کیمی. یوخاریداکی بیتین ده ده شرفلی اولومو، خلق یولوندا شهید
اولماقی ابدی یا شاماق و دیریلیک سویو ایچمک کیمی قیمت له ندیریر.
دئمهل ی بوبیت ده فورما تکریرلریندن علاوه نسیمی بین فکری ده تکریر

اولونور، مصراعلارین فورما بدیعیلیک خصوصیتلرینه دقت یئتیردیگده گوروروک کی، بویوک سۆز استادی نسیمی ایکیجه مصراعدا اوچ دفعه فنا سۆزونو، ایکی دفعه اول و حیات سۆزلرینی تکریر اولاراق ایشلتمیشدیر. همی ده حیات سۆزو ایله معات سۆزلرینی تضاد فورماسیندا ایشله نیلمه سی شعرین جاذبه تاثیرینی داها دا آرتیرمیشدیر.

بن ده صیر ایکی جهان، بن جهان صیغمزم

گوهر لامکان بنم، کون و مکان صیغمزم

انسان خلقتین مقصد و غایه سی اولدوقونو، کائناتین یارانما سببی و او-
نون آپاریجی قوه سی اولماسینی درک ائدن نسیمی، انسان و انسانین منلیگینی و عظمتینی دنیا دان و کائنات دان دا اوستون توتور. انسانین بویوک، نامحدود و یارادیلشین سری و مقصدی اولدوقو، نسیمی شعرین اساس موضوع و مضمونونو تشکیل ائدیر. نسیمی بشری یئرا وزونده آلله بن نایبی، نماینده سی و مظهری کیمی بیان ائده رک، آلله ی قوه تین رمزی، نمایش ائتدیره نی آدلاندیریر. و انسان یئرکره سی اوزه رینده موقعتی اولاراق یا شایب، توره دیب، قوران، صونرا دا ابدیت، کله، واحده، مبداء و خالق قووشان موجود آدلاندیریر. اونی روحو کلون بیر جزو و عقل کلون مظهری و نهایت تصفیه اولدوقدان صونرا گدیپ منشاء و کله قووشان بیر مخلوق آدلایریر. یئرا وزونده خالقین ولی سی و جانشینی اولدوقونو سۆیلویور...

صنعتکارلیق باخیمیندا ن یوخاریدا کی بییتی گۆزدن کئچیرنده گۆرو روک کی، بورا دا بن سۆزو اوچ دفعه، جهان و مکان و صیغمز سۆزلرینین هره سی ایکی دفعه تکریر ائدیلمز. صیغرو صیغمز، مکان و لامکان سۆزلری تضاد دیرلار، بوتون بونلارلا یاناشی نسیمی نین بو جهان صیغما ماسی و ایکی جهانین نسیمی ده صیغما سی فکری نه قدر بویوک مبالغه دیر. کونو مکان سۆزلری مترادف کلمه لرینی مراعات النظیر دیر

صورتیه باخ و معنییه، صورت ایچینده تانی کیم

جسم له جان بنم ولی جسم له چانه صیغمزم

یوبیت ده ده صورت، جسم و جان سۆزلرینین هر بیر سی ایکی دفعه تکریر اولونور، صورت ایله معنی، جسم ایله جان سۆزلری تضاد فورماسیندا ایشله نیلمز.

آشاغیداکی بیت ده کی بدیمی خصوصیت لره دقت یشتیره ک :

مکان سیز اولدو نسیمی مکانی یوخدور اونون

مکانا صیغما یان اول بی مکان مکانی نه در

تکجه مکان سوزو بیر بیت ده بئش دفعه تکریر صورتینده ایشله نیلیر .
مکان لا بیمکان سوزلری تضاد فورماسیندا تطبیق اولونور . دورد حصه یه
بؤلونن بو بیتین بیرینجی مصراع سنین باشلانقیجیندا ایشله نیلن مکان
سوزو ، اکینجی مصراع نین هم اولینده هم ده آخیرینده تکرار اولونو بودا
علم بدیعین ردالعجز علی الصدر آدلان دیردیقی بدیمی واسطه لرین بیرنوعو
دور . آشاغیداکی بیت لره نسیمی بیرچوخ تکریرلر ایشلت میشدیر :

معدن روح اگر دشم لب لرینه عجب دگیل

جوهری جوهری بیلر سن بنه صور بو جوهری

اسرار کنت کشره هر سینه محرم اولماز *

آدم گره ک بو سره محرم کی محرم اولدور

جهانی ترک ائدیپ بئزدیم جهان دان *

جهان اولدوم ، جهان اولدوم جهان دان

ازلده قیل می شام عشقینه پیمان *

بوتون پیمان ، سینیق پیمان گره کمز

نقش نگارینی اوزون بن ده مصور ایله دی *

بن بو نگار و نقشله ، نقش و نگار ایچینده ایم

ای حسرتین زرا یله گهر ، ایسته معرفت *

انسان دا معرفت گهر و زر دگیل می دیر ؟

دینله گل بو سوزو کی ، جاندیر سوز *

عالی و آسمان مکان دیر سر سوز

سن بنه دلبر یشته رسن اوز گهر یار اولما سین *

بیر اولور یار ایکی اولماز ، ایکی زینهار اولما سین

صورما عشقین قیل و قالین هر فقیه و شیخه کیم *

بیلمه دی دیوان عشقین قیل و قالی بنده دیر

دندی زاهد بنه کیم سئومه خوبی

خطا دیر زاهدین فکری ، خطا دیر

اسیر اولمایان حسنونه آدمین حجر دیر، حجر دیر، حجر دیر، حجر

۵- تشبیه یا بنزه تمه

نسیمی یارادیجیلیقیندا بدیعی صنعتکارلیق واسطه لریندن اولان تشبیه یا بنزه تمه دن کلی مقداردا استفاده ائتمیشدیر. عمومیتله تشبیه سؤز ملکونون دبدده اولان بدیعی زینتلرینین ان یاراشیقلی لاریندان ساییلیر. او صنعت ساراینین ان محکم دیرک لریندن بیریدیر. بیز کلاسیک شعریمیزده رنگارنگ تشبیه لره راست گلیریک، شعر صنعتیمیزده مطلق تشبیه، مفصل تشبیه، مشروط تشبیه، اضمار تشبیه، تصویت تشبیه، عکس تشبیه و سایره نی گؤروروک، تشبیه لرده بنزه یین، بنزه دیلن بنزه مه قوشماسی و بنزه مه صفتی اولارسا اونا مفصل یعنی تام یا تمام تشبیه دئییلیر: مثلاً "اوطاق تندیروکیمی ایستی دیر، دوکان کوره کیمی یانیر، بوجمله لرده لازم اولان دؤرد رکنون دؤردو ده موجود دور، بونا گوره ده اونا تمام تشبیه دئییلیر: اوطاق بنزین، بندیر بنزه دیلن، کیمی بنزه تمه قوشماسی، ایستی دیر بنزه تمه صفتی دیر، بنزه تمه نی داها شدتلی ائتمک داها قوتلی دئمک اوچون، تاثیرینی آرتیرماق اوچون یوخاریدا آدلارینی چکدیگیمیز دؤرد رکنون بعضیسی آتیلیر. مثلاً "دقین ده کی اوطاق جهنم دیر، بیز بورادا مطلق بنزه تمه یاراتمیش اولوروق نسیمی ده یقیری گلدیکجه بوگؤزه ل بدیعی واسطه دن یقیری- یقیریندا استفاده ائدیر. نسیمی ده دیگر مشهور کلاسیک صنعتکارلار کیمی دوداغی لعل، دیشی اینجییه، قاشی کمانا، کپریگی اوخا، بویو سروه، زلفوسنبله، آغزی غنچه یه بنزه دیر، بونلارلا یاناشی آوز دؤورونه، آوز زمانه سینه نسبت یقینی و اورزینال تشبیه لر یارادیر. بیر چوخ اصیل بنزه تمه لر ایشله دیر. مثاللارا گئچک:

لعل و عقیق اینجینی ساچارام آلتون اوستونه،

گؤر کی، گؤزومدن اوش نئجه بزم نثار ایچینده یم

زمانین آغیر تضیقینه معروض قالان، ان آغیر مبارزه میداننی واولو

دیریم دؤیوشلریندن قورخادان آوز دردینی اونودوب خلق وایینا قالان

گفتیش مظلوم کوتله لرین دردینی چکیب قایقی سینا قالان نسیمی، عصرین

دؤنمز و اگیلمز قهرمانی اولماسی ایله یاناشی بعضا "ده مظلوم انسانلار

آجینا جاقلی حیاتی اوچون گوزیاشلاری نثارا ائدیر. بو، اونون یانار، قان یانار اوره گینه بیرنوع تسلی دیر. شاعریوخاریداکی بیتده گوزلریندن قان یاش آختما سینی سؤیله مک ایسته ییر. آنجاق بونو ساده وعادی دیل-له یوخ، یوکسک صنعتکارلیقلا سولنمیش، بدیعی دیل و گوزهل کلام-لا افاده ائدیر. شاعر بورادا ائور ساری بنیزینی قیزیلا-آلتونا، گوزلرین دن آختدیقى قانلی یاشی عقیق و اینجی دنه لرینه تشبیه ائدیر. همی ده شاعرین لعل، عقیق و اینجی دئییب گوزیاشی دئمه مه سی استعاره دیر، ائوزو ده اصیل و اورژینال بیر استعاره دیر. یا خود بنیز یثرینه آلتون ایشلتمه سی نه قدر گوزهل و اصیل بیر استعاره دیر. گور سؤزونو ده بورادا خطاب شکلینده ایشلتمیش دیر...

یاناق اوزره ساچین طا ووسه بنزه ر کی، سیری جنت الماء وایه دوشموش بوبیتده گوزهلین ساچینین طا ووسا بنزه دیب، اونون یاناقلارینین جنت الماء وایه اوخشاتما سی نه قدر یاراشیقلی بنزه تمه (تشبیه) دیر. شاعرین ایشلتمه دیگی بنزه تمه لرا ولدوقجا گوزهل یثرینده اصیل و شاعرانه دیر. بلکه ده اوزامانا قدر کیمسه کلاسیک لردن گوزهلین صورتینی بهشته و ساچلارینی طا ووسا بنزه تمه میشدی. بورا داساچ، جانسیز و آیا قسیز اولان بیر موجود گوزهلین آل یاناقلاری اوزه رینده سیرا ائدیروبونا دا تشخیص دئیلیر، چونکی جانسیز توک، جانلی نین وظیفه سینی یثرینه یثتیریر و حرکت ائدیر. ائوزوده طا ووس یثریشی یثریر...

آشاغیداکی بیتده دقت یتیره ک :

لب لعلین فراقیندان بنیم حالیمی صور اوندان

نظر قیل اوزومه گورکیم عیان دیر کهربا سیندان

بومصراعدا نسیمی لبی لعل، ائوزو-کهربا یه بنزه دیر و بوتشبییه لرده چوخ شاعرانه دیر. نظر قیل گور سؤزلری ده مترادف سؤزلر دیر. شاعر شوگیلینین فراقیندان آلدیقى تاثراتی و اوغرا دیقی الم و کدری نعلایش ائتدیرمک اوچون بنیزینی کهربا یا بنزه تمک له نه قدر عذاب چکدیگی نی بیلدیردیگی حالدا، گوزهلین ده گوزهللیک مقدارینی جسم ائتدیرمک اوچون اونون دوداقلارینی لعل بنزه تمه دیر. بویکیمی گوزهل بنزه تمه و یاراشیقلی تشبیه لرین ایشلتمه سی ایله شعرین تاثیر قوه تینی قات-قات آرتیرمیش اولور. دیگر بیر بیتده نظر یتیره ک :

عمرومون صبحی اوزون دور، بختمین شامی ساچین

گفتمه ای دلبر گوزومدن صبحی می شام ایله مه

بویتده ده نسیمی بیرچوخ بدیعی واسطه لردن استادلیقلا و صوندرجه
مهارت ویا جاریقلا استفاده ائتمیشدیر، اوز خوشبخت اولماقینی سئوگیلی
سینین الینده وصالیندا گوره ن شاعر بورادا دا ایشلتدیگی گوزهل بنز
تمه لر و باشقا بدیعی واسطه لر واسطه سی ایله اوز شعرینی نه قدر آهنگدار،
تاثیرلی و قوتلی ائتمیشدیر، یارینین اوزونو آچیلان سحره، بوسحری
عمرونون صبحونه بنزه دن شاعر، گوزهلین قاراسا چلارینین داشاما، ظلمته
بنزه دیر، گورون بوتشیه لرده نه گوزهل ضدیت یارانیر، شاعر آرزو ائدیو کی
همیشه اونون وصالی ایله عمروگونشلی صابا حلالا گئچسین، چونکی دلبرین
فراقی عاشقین گوندوزونو قارانیلیق گئجه ائده ن، قاطی بیر ظلمته یئولده
مک کیمی دیر، بویتده اوز و صبحه، ساچی شاما بنزه تمک گوزهل تشبیه دیر،
صبح و شام سؤزلری تضاد دیر، بیرینجی مصراعدا ایکی جمله یه بؤلونور کی،
اونون ترکیب حصه لری هم آهنگ، هم وزن و برابر هجالی دیر، بونا ترصیع
دئییلیر، یا خود یو شعرده

شاما بنزه تدیلر قاراساچینی عارضین نورونا سحرده تدیلر

نسیمی گوزهلین قاراسا چلارینین شاما (ظلمته - آخشا ما)، اوزونمون
نورونو سحره بنزه دیلمه سینه راضی دگیلدیر، اومبالغه لی بوتشیه یی بئله
بیرنوع سئوگیلی سینین شانینه لایق اولما یان بنزه تمه کیمی قیمت له نده
یریر، اعتراض لحنی ایله فکرینی بیان ائدیر، هر حالدا گوزهلین قارا
سا چلارین شاما، نورلو عارضین سحره تشبیه ائدیلمه سی گوزهل و اورژینال
دیر، شام و سحر سؤزلری تضاد تشکیل ائدیر، ظلمت ایله (قارا) سحرده تضاد
فورما سیندا ایشله نیلمیش مفهوملار دیر، بیرینجی مصراعدا بوتغول و لوکده
تعجب شکلینده افاده اولونموشدو،

شب یلدا دوزار ساچین گئجه سی صورتین بدرینه قمرده تدیلر

بیلدیگمیز کیمی یلدا گئجه سی ایلین ان قارانیلیق وان اوزون گئجه
سی دیر، بدر ده ۱۴ گئجه لیک آی دئمک دیر، سئوگیلی سینین حدیندن آرتیق
سئویب پرستش ائدن شاعر حتی بو کیمی تشبیه لرله بئله راضیلاشمیر، سئوگیلی
سینین قارا اوزون سا چلارینین یلدا گئجه سینه، گئوچک صورتینی سه
بدرله نمیش آیا تشبیه ائدیلمه سینه بئله ناراضیلیق گوزو ایله باخیم،

داها دوغروسو معشوقه سینی جمالینی بدردن (۱۴ - گئجه لیک آیدان) ده ایشیقلی، گؤزه ل، قوللاج ساچلارینی بئله یلدا گئجه سیندن قارا واوزون حساب ائدیر، گؤرورسونوزکی، نسیمی شعرینده اینجه، اصیل و ماراقلی تشبیه لر و مبالغه لرایشله دیلمیشدیر. هر بیر بدیعی صنعت واسطه سی نه قدر یئرلی یئرینده تطبیق ائدیلمیشدیر.

گیرپگین اوخونا قاشین یایینا عاشقین سینه سین سپردئدی لر
نسیمی شعرینده یوزلرله بوکیمی بدیعی صنعتکارلیق واسطه لرله دولو شعرلر واردیر.

۶ - بدیعی تعیین / ایهیت / بدیعی تعیین تشبیه یین نوعلریندن دیر بدیعی تعیینده تصویر ائدیلمن شخصین یا شی نین اساس جیزگی و علامت لری سجه و صفت لری داها قاباریق و ثریلیر. اولار داها آیدین جلوه لندیریلیر. شرق بدیعی ادبیات تی نین بوتون کلاسیک لرینده اولدوقو کیمی نسیمی شعر - یینده ده بدیعی تعیین لره لازمی قدر یثرو و ثریلیر. بدیعی واسطه نین بو نوعوندن ده یئرلی - یئرینده استفاده اولونور.

یارب اول مشکین سلاسل کیم نقاب اولموش گوله
مشک تاتاری دئییم یا سنبل ترده نمی دیر
یوخا ریداکی بیتده مشکین سلاسل، مشک تاتاری و سنبل ترسؤزلری بدیعی تعیین دیر. شعر بدیعی جهتن داها دا قوت لندیریر.

مشکین ساچین زنجیرینه وئردی نسیمی گؤنلونه
آیریق نه حاجت دیر اونا زنجیرو زندان، قنده سن ؟

یا خود ؛ لعل لبین حدیثینی ائشیده لیدن ای صمنم
سجده اقدەر ملک کیمی سجده سی قدس ناره دیر

بوبیت لرده مشکین ساچ، لعل لب گؤزه ل بدیعی تعیین لردیر. نسیمی شعرینده ایسته نیلمن قدر بدیعی تعیین موجود دور.

۷ - استعاره - استعاره بیر طرفلی تشبیه دیر، بورج آلماق معنا سیندا دیر. بنزه یه نین و بنزه دیله نین اؤزونون عوضینه اونون صفتی یا خصوصیتنی عوض ائدن سؤزه دئییلیر. همین خصوصیتین نه یه عاید اولدوقو آسانلیقلا آنلاشیلیر. مثلا "لعل و مرجان سؤزلرینی گؤزلین دیش دوداغی یئرینه ایشله دیر دیش دوداغین آدینی چکمیرلر. یا خود دردا نه سؤزونو گوزون آخان یا ش یئرینه، نرکس سؤزونو گوزی یئرینه و اوخ کلمه سین - کپرک یئرینه ایشله دیرلر و ساییره. بونا استعاره دئییلیر.

بوتون شرقده دب اولدوقو کیمی آذربایجان کلاسیک لرینین ده شعر لرینده استعاره چوخ ایشله دیلمیشدیر. بو حقه مستقل اثرلریا زیلمیش

جدى تەدقىقى ملاحظەلەر سۈيىلەنمەيدۇ. ھە چوخ - چوخ بوندان قاباق
تۈرك عالملىرىدىن مەلۇمكىدە سىمىنى عالملىرىغا قىيىنە
خۇسۇسىيەتلىرىنى مۇلغىي اولمۇشلار.

استعارە اساسىيەتلىرى بىلەن مەلۇملىرىدىن دۈزەلەر، يەنى استعارە مەلۇم
زېمىن بىر نەرسەدۇر. نىسبەتەن دە ئۆز شەرتلىرىدە بولمىغىنى واسطە نەرسىدىن
بول - بول، ئۆزۈدە چوخ مەلۇملىرى بىلەن مەلۇملىرىغا قىيىنە
مەلۇملىرىغا قىيىنە :

لعل و مرجانين گۈزۈمدىن آخىرلىرى دردانەلەر

گۈزۈملىرى بىلەن كىم لعل بىلەن مرجان اغدەر
بىرىنچى مەلۇملىرى لعل و مرجان گۈزەللىرىدىن دۈزەلەر، يەنى
استعارە شەكلىدە بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ عەشقىن گۈز
يەللىرى غەزەبە مەلۇملىرىغا قىيىنە اولمۇشۇر. بىرىنچى مەلۇملىرىغا
كى لعل و مرجان كەلەرلىرى جەنابى ئورمانىدا بىلەنمەيدۇ. گۈزۈملىرى
دەنە آخىرلىرىغا قىيىنە مەلۇملىرىغا قىيىنە اولمۇشۇر. بىرىنچى مەلۇملىرىغا قىيىنە
سۆزۈملىرى بىلەن مەلۇملىرىغا قىيىنە مەلۇملىرىغا قىيىنە مەلۇملىرىغا قىيىنە
دەنە مەلۇملىرىغا قىيىنە.

يەنە بىلەن ئۆزگە كىمە بىلەنمەيدۇ.

شەرقىي ادەبىياتىدا ئۆزگە كىمە بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ
بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ
يەللىرىغا قىيىنە مەلۇملىرىغا قىيىنە مەلۇملىرىغا قىيىنە مەلۇملىرىغا قىيىنە
تۈتۈپ بولمىغىنى بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ
ھەقىقەتەن شەرقىي ادەبىياتىدا ئۆزگە كىمە بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ
اولمۇشۇرلىرىغا قىيىنە مەلۇملىرىغا قىيىنە مەلۇملىرىغا قىيىنە مەلۇملىرىغا قىيىنە
دە بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ
تەبىئەت بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ

تەرەپلىرىنى بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ

تەرەپلىرىنى بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ
تەرەپلىرىنى بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ
كى بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ
تەرەپلىرىنى بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ بىلەنمەيدۇ. ھە چوخ دە دردانە سۆزۈ

بنزه تمه دیر، فکرینه نه، پریشانه سۆزلری بیتده داخلى قافیه لرا ولما سا
لار داگینه ده شعرین آخینتیلی (روان)، موسیقیلی، موزون و سلیس اولما -
سی اوچون گۆزهل واسطه و افاده دیر.

لعل نابین چشمه سینده آب حیوان گیزلی دیر

درج یا قوتینده ای جان در و مرجان گیزلی دیر

شاعر مادی عشق و دنیوی محبت موتیوی ایله دولو اولان بوشعرین ده
گۆزه لین آغیز، دیش دوداقلارینین صون درجه گۆزه ل، یاراشیقلى متناسب
و سئوگی یارادان اولدوقونو ترنما قتمک ایسته ییر. او، دودا غین آدینى
چکمه دن لعل ناب سوزو ایشله تمک له گۆزه ل استعاره واسطه سیندن استفاده
ا ئده رک گۆزه لین عقیق کیمی قیرمیزی پال دودا غینى ترنما ئدیر. درج -
یا قوت (یا قوت قوتوسو) دئمک له مستعاراً "گۆزه لین آغزینى و آغزیندا کی
صدف دیشلرینى افاده ائتمیش اولور. شاعرین گۆزه لین آغزینى دیریلیک
سویو چشمه سینده، دیشینى صدفه دوداقلارینى مرجان بنزه تمه سی ده یاراشیق
لی بدیعی مبالغه دیر. گیزلی سوزو ایکی دفعه تکریر ائدیلمه ده شعرین گۆزل
لیگنه زیان و یرمیر. آب حیوان، ای جان و درو مرجان سۆزلری نه قدر شعرین
وزنینى و آهنگینى اویناق و اوره گه یاتان ائتمیشدیر.

دوشمه ز خمارین رنجینه وحدت مئیندن تا ابد

شول مستحق کیم ساقیسی اول نرگس مستانه دیر

خمار و نرگس سۆزلری بوبیتده استعاره اولاراق گۆز یئرینده ایشله دیلر
وحدت مئی سوزو مجازی معنادا ایشله نیلیر چونکی وحدت کیمی مجرد بیر
شئی کی مئی اولایلمزکی مست ائدیجی ده اولسون. گۆز یئرینه ایشله د -
یلمیش نرگسین ده ساقیا بنزه دیلمه سی یئنه ده مجازی معنادا سؤیلمه
نیلیمیشدیر. مست و مستانه سۆزلرینه اشتقاق صنعتی دئیلیر، بیرکؤکدن اولان
سۆز مختلف شکلده ایشله نیلمیشدیر.

دون (گنجه) و گون ایکی گۆزومده ن آخیدار اناردانه

انار دانه گۆز یاشی یئرینه استعاره شکلینده ایشله دیلمیشدیر.

قاراسنبلون نقابی کی حجابی دوشموش آیه

گؤتورای صنم اوزونده ن کی، نسیمی اودایاندى

بورادا قاراسنبل مستعارى اولاراق ساچ یئرینه، بوخیالی ساجین اوزو

ده نقابا تشبیه اولونموش دور، صنمین اوزو یئرینه ده بیرینجی مصرعی نین

صوتوندا استعارى اولاراق آي ايشله نيلميشدير. نسيمي گوزله سويله پير
كى ساچلاريني اوزوندىن كئاراقتا آي جماليني گوروم وراق اودونا
يانمايم. آنجا ق بديعى نوع واسطه لرندن استفاده شاعريو فكرينى نه قدر
ده گوزله بيان ائده بيلميشدير.

گوزه لين اوزونه باخماق ديله مزفيه وصوفى
گوزو كورلارين نصيبى بوگونشدن اول قدردير
قاچان كى سنبل زلفون نقسابى آيه دوشهر
قمر سحابه گيره ر آفتابه سايه دوشهر

بورادا آي سوزو استعاره شكلينده گوزه لين اوزونو عوض ائدير. زلف
سنبله تشبيه اولونور. گوزه لين زلفونون نقابى آي اوزونه دوشمه سى ايله
قمرين سحابه گيرمه سى يعنى آيين بولود آلتيندا گيزلنمه سى مقابله
اولونور. صنعتكار شاعر گوزه لين اوزونو ساچلارى ايله اورتتمه سيندن آلد-
يقي نتيجه، يعنى آيين بولود آلتيندا گيزلنمه سى ايله ده كفايت لنمه-
يب، بوخا دئنه دن گونش اوزه رينه لكه دوشمه دن سوز آچيردشمه لي گوزه لين
اوزونو ساچي اورتتمه سى، آيين توتولما سينا، گونشين لكه لنمه سینه سبب
اولور. بيرسوزله آي لا گونشي بئله گوزه لين مثل سيز جماليندا نا وتانده-
يوير، همى ده شاعرين فكرينجه آيادا - گونشه ده ايشيق ويره ن گوزه لين
(اتسانين) جمالينين نورودور. گورون نسيمي انسان حقينده نه يوكسك فكر
ده اولوب، اونون بوافاده سى نه قدر بويوك واولچولمز بير مبالغه دير.

وصليني كيمكى بولما دى درد عذاب ايچينده دير

لعليني كيمكى صورما دى تشنه سراپ ايچينده دير

بو بيتده لعل دوداق يثرينه مستعار شكلينده ايشله نميشدير. همى ده
بيت بوتونلو كده كامل ترصيع دن عبارت ديركى، بيز بوباره ده گفتميش دانيشا-
سى اولاجاييق.

نه مئى دن اسروميش نرگس لرين كيم بنى اندیشه سيندن قيلدى مخمور
يوخا ريدا كى نرگس گوز يثرينه استعاره ائدير. آنجا ق شاعريو بيتده
ائله بير مبالغه ال آتيركى، صون درجه قوتلى واصل دير. گوزه لين نرگس
گوزلرينى ائله بير مئى دن سرخوش ائدير، اونون خيالى، تصور و بئله شاعري
خيار ائتميش اولور. دوغرو داند ا بوميا لغه اولدوقجا گوجلوميا لغه دير.

۸ - جنس لر - جنسین معناسی شعرده جناس یاراتماقدیر. کلاسیک لریمیز جنسین مختلف نوعلرینی ایشله دیب تطبیق ائتمیشلر. جنسین نوعلری چوڭدور، اوجمله دن: تام جنس، ناقص جنس، مرکب جنس، زائد جنس، مکرر جنس و دیگر متفرقه جنس نوعلری.

ظاهرده بیر- بیرینه موافق اولوب هم یازی، هم ده تلفظ اعتباری ایله عینی اولان، لیکن مختلف معنی داشیان سؤزلردن دوزهلن لر تام جنس دئییلیر. بونوع جنس ده سؤزلرین حرکت لری عینی ایله قالیر، آنجاق معنی دگیشیلیر، ظاهرده بیر- بیرینه بنزه ییب، یازیدا عینی شکلیده اولد- وڤو حالدا حرکت لری و معنالاری باشقا اولورسا اولانا قص جنس دئییلیر. مرکب جنس ایسه ایکی وایکی دن آرتیق جناسی اولاندیر.

بعضی صنعتکارلار چوڭدا جناس یاراتماقا مثیل گؤسته رمه میشر، بو بدیعی صنعتکارلیق نوعونه بیرا و قدر ده آلوده اولما میشلار، جنسین چوڭ تشخیصه و تضاددا فکر و شرمیشلر، آنجاق نسیمی اودسته شاعرلر سیرا - سینا داخل دیرکی، جناس یاراتماقا چوڭ هوس گؤسته رمیشدیر. شاعرین اثر لرینده جناسین آد آ پار دیغیمیز بیر چوڭ نوعلرینه راست گلیریک.

مثاللار گئچک:

سن سیر یئدیگیم هر نه یئشم درده قان دیر

گل - گول دوداغین شربتینه جانی قان دیر

شاعر گؤزه لین فراقیندا نه قدر عذاب چکدیگینی قاباریق شکلده بیلدیرمک اوچون بئله بیر بویوک مبالغه یه آل آپاریر. اونسوز نه یئیر- سه هامیسی درد دن و غم دن عبارت دیر. بودرد وغمین یگانه درمانینی وصال شربتینده گورور. بو وصال شربتینی اوزونون اصیل سعادتی، سئوینجی و آمالی کیمی قیمت له ندیریر. بوفکری داها تاثیرلی داها طمطراقلی سئویله مک اوچون مبالغه دن، باشقا بدیعی واسطه نوعو اولان جنس دن با جاریقلا بهره نیر. بیرینجی مصراعدا ایشله نیلن قان در سؤزونون معناسی بدنده کی قیرمیزی قان دان عبارت اولدوڤو حالدا اکینجی مصراعدا کی قان دیر سؤزو ایسه قان دیرماق/باشا سالماق/فعلی نین ا مرفورماسی دیر. بوا یکی سؤز بوشعرده جناس فورماسیندا ایشله نیلمیشدیر.

اکینجی مصراعدا کی گل، گل (گول) سؤزلری ده جناس دیر، اوزو ده

ناقص جناس دیر، چونکی یازیلاری عینی اولما لارینا باخمیاراق حرکت و - معنی لری باشقا دیر.

دوشدو یثنه دلی گونول گوزلری نین خیالینه

کیم نه بیلیر بوکوتلومون فکری نه دیر، خیالی نه

بوییتده بیرینجی مصراعدا اولان خیالینا وایکینجی مصراعدا کی
خیالی نه سوزلری تجنیس دیر. بو تجنیس تام تجنیس آدلانیر، چونکی هم یازی
هم ده تلفظ عینی دیر. فقط معنا باشقا دیر. بیت ده کی نه سوزو اوج دفعه
تکریر اولاراق ایشله دیلمیش دیر. گونول سوزو ایکی دفعه تکریر ائدیلمش
دیر، فکرو خیال سوزلری ده مترادف کلمه لردن عبارت دیر.

دیگر بیر مثال :

فرقتین اودو بئله اوش جگریم یانه دورار

گلمه دی جانیم و صلین مددی یانه دورار

بیرینجی مصراعدا کی یانه دورار یانیب دورماق، ایکینجی مصراعدا
کی ایسه یان کئچمک معنا سیندا، جناس فورما سیندا ایشله نیشدیر. آنجا ق
بو هله هامیسی دگیل دیر. صنعتکا رشا عرهمین بیت ده دیگر بدیعی واسطه
نوعلری ده ایشله تمیشدیر. فراق لا وصال تضاد دیر. فرقت کیمی مجرد بیر
مفهومون اودو ایله عاشقین جگری تین یانماسی دامجاز دیر. ایکینجی
مصراعدا ایشله نیلن و صلین مددی مجازی معنی ده ایشله نیشدیر.

دم به دم صوفی ملامت طاشین آتار عاشقه

طاشی قیمت سیز دیر آنیس ایچینی گور طاشینی

بوییت ده طاش (داش) سوزو اوج دفعه ایشله نیشدیر. بیرینجی طاش
سوزو اصل معنا سیندا داش دان عبارت دیر. ایکینجی و اوجونجو طاشلار لا
جناس دیر. ایچ و طاش سوزلری ده مترادف کلمه لردیلر.

نسیمی شعری ائله بدیعی صنعت نوعو واسطه لری ایله رنگین دیرکی،
بیز "کجه مثلا" جناس حقینده دانیشیب مثال گؤسته رمک ایسته دیکده، جناس
دان علاوه همان مصراعلاردا بیرنجه دیگر بدیعی صنعت نوعو واسطه لرینه
راست گلیریک. اودورکی، نسیمی شعری نین بدیعی خصوصیتلرینی ایضاح
اقتمک چوخ دقت و امک طلب ائدیر. بیز آشا غیدا کی بیت لرده بیرنجه جناس
گؤسته رمک ایسته بیریک :

گوزومدن دمبدم آخان غمیندن سو دگیل قان دیر

لبین قندین دن ای جان گل صوصا میش جانیمی قان دیر^(۱)

جهد ائده رم کی آلینا کونلومو وئرمه یم ولی

هم بیلیرم کی، عاقبت آلینا کونلوم آلینا

ایسیر ایت

نسیم زلفونه باش ایله جان نثار ائده رم

نه نسیم وزر کی، نه لایق دیر اول نسیمه نسیم

صوفی بویاندی آله، آندن اولما غافل

نیچون کی، آلی چو خدور زرق اهلی نین لباسی

آیریلیقدان یار منیم باغریمی بریان ایله دی

اؤزونو بیر یانا سالدی، منی بریان ایله دی

یوخاریدان بیرینجی بیتده ایکی دفعه ایشله نیلن قان دیر، ایکنجی

بیتده اوچ دفعه ایشله نیلن آلینا، اوچونجو بیتده دؤرد دفعه ایشله

نیلن نسیم، دؤردونجو بیتده اوچ دفعه ایشله نیلن آل و بیشینجی بیتده

اوچ دفعه ایشله نیلن بریان سؤزلری جناس شکلینده ایشله نیمیشلر و بوتون

بونلار شعرین ملاحظتینی، اویناقلیق و موسیقیلایگینی داها دا آرتیرمیشدیر

یوخاریداکی بیت لرده بیرچوخ دیگر بدیعی واسطه لرده واردیر. بعضا

نسیمی بیر سؤزون اؤزونو بئله جناس شکلینده ایشله تمیشدیر. یعنی بیر

سؤزو ایکی معنادا ایشله تمگه نائل اولموشدور. مثلاً

سنه شیرین دهان و خسرو حسن دئیهن شیرین دهان بالله دگیلمی

بور اداکی خسرو و شیرین سؤزلری هم آدام آدی اولاراق ایشله نیمیش

همی ده، شیرین سؤزو آجی برابرینده کی شیرین مفهومیوندا سؤیله نیلمیش

دیر. خسرو سؤزو ده هم خصوصی آد، همی ده سلطان، پادشاه یئرینده ایشله -

نیمیشدیر.

۹ - سهل و ممتنع یا حسن تعلیل / گؤزه ل اسا سلان دیر ما /:

نسیمی یا رادیجیلیغیتدا بوتون فورما خصوصیتلری مضمون طلبیندن

دوغور و یارانییر. شاعر فکرینی داها اوبرازلی (تجسم آمیز و خیال انگیز)

داها ائتموسیونال تاثیرلی ائتمک اوچون حسن تعلیل آدلان بدیعی

واسطه دن ده مقصده اویقون و باحاریقلا استفاده ائتمیشدیر. دوز دورکی حسن

تعلیل آدلان بوبدیعی واسطه بوتون کلاسیک لرده اولدوقو کیمی نسیمی

شعرینده ده چوخ آز راست گلیریک. آتجاق یئنه ده شاعر قدرتلی بیر

صنعتکار اولدوقو اوچون بونا درایشله نیلن بدیعی واسطه دنده یئری گلر

کن استفاده ائتمیشدیر. اصلینده اینجه یالان اوزه رینده قورولان حسن

تعلیل واسطه سی معدومور. بوردور تعریفینه خدمت ائدیردی. سلطانلارین

حکمدارلارین، زادگان لارویا لتاق سارایلار خادم لری نین مدح و تعریفینه

امکان یارادیردی. لیکن نسیمی عکسینه اولاراق بویدیعنی واسطه نوعونو ده مسلک، عقیده و مبارزه ترنمونه حصرا ائدیپ و بو واسطه لرله شاهلاری، حکمدارلاری و دیگر سوکیمنی یاراما زلاری ذم ائدیپ اولنلارین ایچ- او زلر- ینی افشاء ائدیپ، رسوا ائتمیشدیر.

نسیمی اساسا "خالق دن، اونون عظمتیندن" اونون وحدتیندن

اگرچه چاندایسان چاندان تها تسان

دگیل سن جان دان آیری بلکه چانسان

کیمنی وئرمز نشان سندن اگرچه

یئر و گئی طویطولو (دوب دولو) کلی نشانسان

نئجه گیزله دئیم بن دن سنی کیم

نه یه کیم یا خیرام اوغدا عیانسان

یوخا ریداکی بیت لرده سهل و ممکنین گؤزه ل نمونه لرینی وئر- میس دیر. بو بیت لرده شاعر آللاهی نظرده توشور. او آللاهی هم آشکارا هر شئیده هر یئرده گؤروب مشاهده ائله ییر. همی ده عادی گؤزلردن نهان اولدوقونو سؤیله ییر. اونجا آللاهی هئج کیسه نشانینی بیلمه دیگی حالدا هر یئرده ایزینی، صنعونو و تظاهر ونو گؤرور. بیر سؤزله هم عیان دیر، هم نهان و بدیع دیلده بونا سهل و ممکن دئیلیر:

بیر نئجه شعره دقت ائدهک:

ظاهر و باطن اول و آخر آشکارا و هم نهان دیر سؤز

یا ندیردی شوقون چانیمی ای درده درمان قنده (هاردا) سن

چانیمده جان سن سن ولی ایسته رستی حان قنده سن

یا رین جفا سی جمله وفادیر جفا دگیل یا ریم جفا قیلاردئی نهان اهل وفا دگیل

یوخا ریداکی بیت لرده گؤزه ل سهل و ممکن لرایشله دیلمیشدی.

۱۵- لف و نشر - آردا اولسا کلاسیک لریمیز اثر لرینده لف و

نشر دن استفاده ائتمیشلر. بدیع افاده واسطه لریندن اولان لف و نشرین نجا

ایکی نوع و اوردیر. بیرجه مصراعدا نمایش ائتدیرن لف و نشر، بیر بیت لده

ایشله نیلن لف و نشر. اگر بیر مصراعدا یا بیر بیت لده اولنلارین حصه لرینی

بیر- بیر لرینین آلتیندا یازسا ق تشبیه و تشبیه اولونا نلار بیر- بیر

لرین آلتیندا قرار توتار، بئله اولار سا بو لف و نشره مرتب لف و نشر

دئیلیر. یزاکتده شکلده اولدوقو حالدا، لف و نشر (قاریشیق) آدلانیلیر

قاشین لا ، کیریگین، زلفون اوزونده بن لرین داخی

بیری عیار، بیری طرار، بیری مکار، بیری جادو

یوخاریداکی بیتده نمایش ائتدیویلن مرتب لف ونشردیر، چونکی
مصراعلاری بیر- بیری نین آلتیندا یا زیلاندا تشبیه و تشبیه اولونانلار
بیر- بیرلرین آلتیندا قرار توتار، یعنی قارشیلاییرلار. نسیمی، عربینده
بو کیمی مرتب و گوزل لف ونشردن نمونه لر گؤسته رمک اولار.

قاشین هلالینا باغیب گوره ن اوزون آیینی

زواللی بو گونشی، ماه آسمانی نه در

زلف له رخسارینی هر کیمسه کی، گوردو دئدی

شام له بیر یئرده جمع اولموش سحرگاه گورون

مشوش لف ونشرده مصراعلاری بیر- بیری نین آلتیندا یا زدیقدا تشبیه
و تشبیه اولونانلار بیر- بیرلرین آلتیندا قرار توتور، بیرینجی
مصراعنین بیرینجی تشبیه اولونانی ایکینجی مصراعنین بیرینجی تشبیه
اولونانی ایله دگیل، مختلف درجه لی سؤزلری قارشیلاییرلیر.

آشاغیداکی مشوش لف ونشردی مصراعلار اوقت یئتیره ک :

کیمسه جهاندا گورمه دی صبح له شامی مجتمع

گور نجه زلف و عارضین وصلت صبح و شام دیر

بو بیتده بیرینجی مصراعدا ایلک آدی چکیلن صحنون ایکینجی مصراعدا

عنین ایکینجی یئرده گلن عارض سؤزو قارشیلاییر و بیرینجی مصراعدا
کی ایلک آدی چکیلن شام سؤزونو ایکینجی مصراعدا ایلک آد پاریلان
زلف سؤزو، بونا مشوش لف ونشر دئیلیر. آنجاق بویوک صنعتکارا ولان نسیمی
همین مشوش لف ونشردی بیتین ایکینجی مصراعیندا دا گینه ایکینجی
و مارقلی بیر مشوش لف ونشره تطبیق ائتمیشدیر. مصراعین بیرینجی
پاریسی ایله ایکینجی پاریسی تام مشوش لف ونشردن عبارت دیر.

عنبر افشان ساچینلا عارضینه یاسمین اوزره مشک تر دئدی لر

بو بیتده شاعر دیگر بیر مشوش لف ونشر صنعتی نمایش ائتدیریر. ایلک

مصراعدا ساچ بیرینجی یئرده، اونون بنزه دیلمه سی مشک ایسه ایکینجی
مصراعنین ۲- نجی یئرینده قرار توتور، ایله جهده عارض و یاسمین سؤزلری.

۱۱ - تلمیح - شاعر لیریک قهرمانینی، تعریف له دیگی گوزله لی

شوگیلی سینی حتی تاریخی مشهور شخصیتلردن داها بویوک، داها شهرتلی

تائیتدیرماق، اونلارین گوزه‌للیکینی قات - قات اوستون جلوه‌لندیرمک
 اوچون تلمیح آدلانان بدیعی واسطه‌دن استفاده ائدیر. اساطیره، افسانه -
 یه، گولنه، سروه، آيا، گونشه، اولدوزا، قدیمدن حکمتلی، شوکتلی و قدرتلی
 شخصلره، تاریخین ان تائینمیش سیملارینا، بیر آن، بیر گوز قیریمیشی اشاره
 ائده‌رک، ممدوحون اونلاردان داها اوستون اولدوقونو سویله‌یب، ترنم
 ائدیر .

آذربایجان شاعرلریندن تلمیح‌دن استفاده ائدنلری چوغدور، قطران،
 خاقانی، نظامی، اوحدی، عاقب، مغولی و باشقالاری یقری کلنده بوبدیعی
 صنعت واسطه‌سیندن مهارت‌له استفاده ائتمیش لر. بویوک صنعتکارلار و
 کلاسیک شاعرلر ایچریسینده بوساحده نسیمی نین اوزونه مخصوص موقعی وار
 بیر بورا دا شاعرین تلمیح دن استفاده ائدیگی شعرلریندن، آنجاق
 نمونه‌لر و فرمک‌له کفایت‌لندیریک :

هم‌هیمی گلیر موهاغیندان آی کیمی نور آخار یانا قیندان
 میرالما، و مشتری سنوته یزمه‌دیرولی سروله‌سدره اوزونوقا متینه غلام اقدر
 چون لیمین آب حیاتی حامل اولدو خضره تک

ظلم اولار ظلماتا وارماق چشمه حیوان اوچون

آی ایله گون سجود اقدر مورتینی گورونجه‌گر
 بویه، جمال و حسن اولور، ملو علی جمالینا

دلیرین لب‌لرینه چشمه‌ی حیوان دئمیشم
 معدن روحا عجب بن نه ایچون جان دئمیشم

لوح محفوظ ایله مرش اولدو یاناغین مفتی
 بن یومعنی دن اونا صورت رخمان دئمیشم

زلفونو ناغده تاتاره بها قیلماگی بن
 قیمتین هر قیلینین ملک سلیمان دئمیشم

گوزلرین سوزموش و اوزموش جانینی عاشیقلرین
 آسیلی زلفونده یوزبین شیلی و منصور ایدی

اعمال لیمه بیان و معجز دقدی کی مسیح و مریم اولدو

احسن و جنسین دیلینی گرچه سلیمان بیلدی

سن بیلن دیلی بوگون یعنی سلیمان نه بیلور

گرچه آیی اوزونه بنزه دیره م قاشلارین شکلینه هلال اثرمز (یغتیشمز)

*

پیر کنعانین عزیز مصر حسنون یوسفی

یوزینه باخان زرخدانینداکی چاهی گوره ر

*

یانا قین شمعینه حسنو یوسفون پروانه دیر

چوخ کونول لر یغمالاندی سن اوزو مه یاره دن

*

لب لعلین شکریندن بال اوتاندی اریدی

سنی شیرین زمان خسرو خوبان دئدیله

*

دریلدی قصه شیرین توکندی شکرین دؤورو

لهین دؤورا نیدیر گل - گل کی سن - سن خسرو دوران

*

۱۲ - کنایه و تعریض - بدیعی واسطه نوعلرینین بیریده کنایه و

تعریض آدلانیر. بوا یسه اشاره ایله، ایهام لاء، دولاییسی پوللار ایله اعتراض

ا اتمک دئمکدیر. بیلره کدن نالایق بیر آدامی، یاراما زبیر شخصی گؤزه ل

صفتلر ایله لایق گؤستر مگه، قورخاق بیر کسی ایگید جلوه له ندیر مگه ده بیر

نوع اعتراض دئیلیر. نسیمی نین ده بیر چوخ کنایه لی و تعریضی فکرلری

شعرلرینین مصراع و بیت لرینده تظاهر اتمیش اولور. بیزا و نلاردان بیر

نچه سینی گؤسته رمک ایسته ییریک :

کنایه : دیوان رجیمند به معنی و به صورت

هر چند که از روی و صفت شیخ و رشیدند

تعریض : ایتیردین جام جمشیدی او یان اویقودان ای غافل

نه بولدون اویقودان گؤسته ر، نه قیلدین اویقودان حاصل

مگر حق دن زیان گوردون کی باطل قوله یاپیشدین

چو یردین اوزونو حق دن صاقین کیم حق دگیل باطل

یو گفتارین اشاراتی درین دیر عقل اونا اثرمز

نه بیلسین اولمایان مجنون کی، لیلی کیمدیرای عاقل

دنیا چون مردار دیر ایگره ن کونول مردار دن

گل دگیل عالم تیکان دیر، نه اومار سان خار دن

دنیا دا بیر یار و فالی کیمسنه گورموش دگیل

فارغ اول باری نه حاصل شول وفاسیز یار دان

مدعی جور و جفاسین حد دن آشیردی ولی

یار اگر یاری قیلور سا غم دگیل اغیار دان

نسیمی حیاتین ناسازگارلیقیندان، یا خشی یار - یولداشین اولما
سیندان شکایت له نه رک، کنایه ایله اونو مردار آدلاندیریر، اونو گوله
یوخ، تیکانا بنزه دیر، دنیا دا بیرجه نفرو فالی یارتا پمادیقینا گوره اوز
اعتراض سینی اوجال دیر، اونا آرخا چثویرمه گی تا پشیریر.

تعریف : عالم ده بوگون عهدی بوتون یاراله گیرمز
یا ندیردی تیکان باغریمی گلزاراله گیرمز
ناقص محک اولدوقمونین^(۱) قلبی دغل دیر
بیر سکه درست، آریجا (خالص، چیلخا) دنیا اله گیرمز

کنایه : عشقه علاج ایستمه دردینه صبرایله، دور
گورکی، نه درمان قیلور یار وفاداریمیز
راهد اگر عاشقه منکر اولور اول بیلر
حق بیزه اولدو عیان قالما دی انکاریمیز
عهده وفا ایله گل تا دشمنه سین مدعی
قول وقرار اوستونه دورما دی دلداریمیز
کونلو اعمی اولانین نورتجلی نه بیلور
بو سوزون شرحینی بینایه سور، اعمی نه بیلور
ای نسیمی نفسین گرچه مسیحا دمی دیر
معجزین رمزینی موسی ایله عیسی نه بیلور

۱۳ - رجوع یا گریز - منثور یا منظوم بیرا شرده، حکایه وی سحیه
داشیان بیر یازیدا، معین موضوع نو ایضاح، تعریف، یا تصویرا شرده بیر
شعرده یا نثرده بیردن ممدوحا مراجعت اقدیر، اوزونو، خالق، پیغمبره،
اما ما، سلطانا خلاصه معین بیر شخصه توتوب اونا خطا یا "فکر سؤیلویور، او -
نون آدینی چکیر، متن دن دوشوب آدی چکیلن شخصه اوزدوندی ر مگر رجوع
اقدیر.

دوز دوربو فورما دان چوخ وقت کلاسیک شرق شاعرلری مدیحه وستایش
سجیه لی قصیده لرینده یا خود منقبوی شعرلرینده استفاده ائتمیشلر، الہا -
مین جوشدوقو زمان، یازینین آخاریندا بیر، ن اللها، پیغمبره، اما ما،
ممدوحا یا نثرده توتولان مقدس بیر مقبره یه، مکانا، منظره یه اور توتوب
نقجه دخیل لر گریز وورموشلار، نسیمی حکمدا رلارین، سلطانلارین و بوتون
ظلمکارلارین وقان ایچن لرین باریشما زوقا طی دشمنی اولاراق شعرلرینده

بوفورمادان بونلارا یوخ، مظلوم انسانلارا، حقوقونو الدن و فرمیش دفاع
 سیز شغلره، ازیلن لره، بیرسوزله مظلوم بشریتیه مراجعه ائده رک فکر سو-
 یلمیش دیر، مقصدی ده خلقی اویاتماق سفربر ائتمک، آیا قاقا الدیرماق،
 الدن گئتمیش حقوقونو گئری قایتاریب مدافع ائتمکدن عبارت اولموشد-
 ور. شاعر اوز گریزلرینده گئنیش محروم خلق کوتله لرینی ساقایلیقلا،
 دیرچه لیشه مبارزه یه چاغیریر، دیگر طرفدن ده ظلمکاری، ریاکاری، بنا دوز-
 لری قاجیلاییر، اونلارین چیرکین ویا راما حرکت و عمل لرینی افشاء
 ائدیر، اونلارا حیاضت، اوتان، وجدان مذابی چک سویلویور. حیلله دن،
 ظلمدن و منصب پرستلیکدن ال اوزمه کی تاپشیریر، مال و دولت اسییری
 اولماقدان چکینه دیریر، دوزیولا دعوت ائدیر، عکس تقدیرده جزا لانا جا قلا-
 رینی وعد ائدیر، باخ! نسیمی نین رجوع و گریزلری باشقالارینین کیندا
 بو مزیت و خصوصیت لرینه گوره فرق له دیر و سقچیلیر.

مثاللارا کئچک:

ای مکر ایچیبنده صوغی آلدانما آله زینهار
 گل عمرونو چوروتمه تزویرو آل ایچیبنده
 خوبلارین عشقیندن ای زاهدنی منع ائیله مه
 چون بنه عشق ائیلهدی قسمت گونونده حق نصیب
 نسیمی اثرلرینده شاهلارا، حکمدارلارا یفرورمه میشدیر و اگر بیرا یکی
 یفرده اونلارین آدلارینی چکیمش دیرسه، بورا دادا اونلارا اعتراض ائدیب
 اونلارا نفرتله یانا شمیشدیر، باغین او شاهلارا نهجه رجوع ائدیر؟
 ... ای قیلان دعوی کی شاهم، عدل وانصافین هانی؟

نسیمی سلطانلارا، حکمدارلارا و بوتون ظلمکارلارا نفرت ائتدیگی کیمی
 یالانچی روحانی مالارا، ریاکار زاهدلره ده نفرت بسله میش اونلاری تنقید
 آتشینه توتموشدو. او، اوز حقینده نظم چکدیگی فخریه لرده بسله بیرد
 دغوب زاهده گریز ووروب، ریاکار روحانی مالره رجوع ائده رک اونلاری
 دوز یولا چاغیرمیشدی، اونلاری داغلامیشدی.

... طاعتی، ذکر نمازی مکر و فن دیر زاهدین

عارف اول آلدانما بالله زاهدین طاماتینا

... زرق و تزوییرین اساسی اولدو ای زاهد خراب

عشق معمار اول کی معمور اول عمارت دیر بوگون

نسیمی حقیقی عارف و عالم لره ، مقدس دین خادم لرینه ، تمیز و حقیقی
قاضی لره ، باش اگیر ، اونلاری ستایشه و تقدیسه لایق بیلیر ، بوتون انسا-
نلارین طالعینی دوزگون حل ائده نلره سجده ائدیر و باش اگیر .
... یوگون فردا دان ای واعظ بنی قورخوتما ا بسم دور
کی قورخوسوز دور اول عارف کی امروز اولدی فردا سی

نسیمی شعرینده حقیقی عارف ، کامل عارف ، هرا یکی دنیا نیسن
سوروی ، یا را دیلپشین مقصد و معناسی حضرت محمد و حضرت علی نی گؤتو-
رموشدور . نسیمی علمی ، فلسفه نی ، دینی ، آئینی ، مذهبی ایضاح ائده رکن
بیر دن یوایکی وجوده رجوع ائده رگ ، گریز وورموشدور .

آشاغیدا کی بو حقه سویله دیگی بیرنجه مصرعا دقت یشتیرک :

... گوزونو آچ کور ای طالب علی دیر هر دو گونه سر

محمد عشقی دریا دیر ، علی دیر قیمتی گوهر

محمد علمه کان اولدو ، علی نطق و بیان اولدو

اودا سرلر میان اولدو ، علی دیر خواجه قنبر

علی دیر جمله نین جانی ، محمد دیرا ونون کانی

حقیقت دیر علی شانی علی دیر یار پیغمبر

هزاران درلو جنبش لر علی امری ایله ایشلر

واریر یایلار ، گله ر قیشلار ، علی دیر جسم جان پرور

علی اول ، علی آخر ، علی باطن ، علی ظاهر

علی دیر نور ایلن انور ، علی دیر شمس مستنور

نه بیل سین جاهل و نادان محمد یا علی کیم دیر

محمد صاحب دین دیر ، علی دیر جمله دن بهتر ...

"نسیمی" نین دل و جانی منور دیر علی نوری

علی والی ، علی والا ، علی سرور ، علی صفا در *

(آردی گلن شماره ده)

حضرت علی (ع) مین آؤگود (نصیحت) لری

(۴)

*** - خئیرلی بیر ایشه، باشلییا جاغین زمان تلهس، چونکی، سنی او خئیرلی ایشدن پشیمان ائدهن بعضی حادثه لر باش وئره بیلر.

*** - رزقین آلاهی طر قیندن گلدیگینی بیل، قازانچین ها موسینی اؤزونه حصر ائتمه. اونون بیر حصه سینی دا محتاج اولانلار وئره. آلاهی تعالی، هم نوعینه یاردیم (کؤمک) ائده نلره داها چوخ وئره ر.

*** - تجربه ایله بیلیرم کی، دنیانین نه ذوقینده ونه ده کدرینده بقا یوخدور. اونون اوچون ذوقدن بؤیوک مسرت و کدردن ده یاس حس ائتمه ک آغیللی آدامون ایشی دگیل دیر.

*** - زمانه اگر سنا ویمار سا، سن اؤزوی زمانه یه اویدور.

*** - یوخسوللار، بعضا "چوخ چتین بوکوک لرده قالیرلار. سؤیله - دیک لری سؤزلر نه قدر دوغرو اولور سا اولسون، اونلاری دینلرین لر سؤزلرینه قولاق آسمازلار.

*** - نئجه انسانلار، ثروت صاحبی اولماق اوچون چالیشیرلار، چوخ زحمت چکیلر، لکن ال لرینه هئج بیر شئی گئچیره ممه زلر. لکن ائله لری ده واردیر کی، اوتوردوقلاری یئرده دنیانین ان بؤیوک ثروت لرینی الده ائده رلر... بو، ائله بیر سردیر کی، بونون حکمتینی آنلییا بیلمه ک اوچون تقدیره ایمانعا ق لازم گلیر.

*** - قازانماق، حلال دیر، لکن قازانجا، حریص اولماق لازیم دیر. حریص اولمیا نلارین یاردیمچیسی آلاهی دیر.

*** - حقیقی دوست، سیخینتلی زمانلاردا، سنا یاردیم ائدنلر دیر.

*** - فسق و فجورا، ومنفعت دایانان دوستلوقدا، اصلا "صفا و صمیمیت اولماز.

*** - آنادان، بابادان محروم قالانلار یتیم دگیل لر، منجه اصل یتیم اولانلار، عقلیدن محروم اولان کیمسه لر دیر.

*** - بیرکیمسه یه ، اونون اقرانی و امثالی آراسیندا شرف و شوهرک

بیر شئی وارسا او دا عقل دیر .

*** - آلاهیمن انسانلارا وئردیگی نعمت لرین ان بویوگی عقل دیر .

*** - معیشتینی ، مردانه بیر صورتده قازانماغا چالیش ، نفسینی

ذلت دن میانیت ائت کی ، فقیرا ولسان بئله شرفلی قالاسان .

*** - لایق اولمایان کیمسه لره اوزسویو (آبرو) تۆکمه ، اوزونسی

بیهوده بئره رذیل ائده رسن .

*** - هئچ بیرا بئشه لزومدان آرتیق تله سمه ، تاء نی صاحبی اولانلار

اوزلرینی بیر چیخمازا (بن بسته) گیرمکدن محافظه اشمیش اولورلار .

*** - یارین (ما با حین) گله جک گونی ، دوننکی گئچیردیگین گونسه

قیاس ائت ، داشما "تسلی و راحت تا پارسا ن ، چونکی نه قدر چابا لاسان

گونلری شین مقدراتینا حاکم اولابیلمه رسن .

*** - حیاتین نعمت لرینه نایل اولدوغون زمان زینهار آرتیق

شوینمه ، محنت و مشقته دچار اولدوغون وقتده ده اصلا " تاء سفا ائتمه

چونکی ، ایکسی ده بقا سیزدیر (تئز آرادان گئشه ندیر) .

*** - خلق ایله خوش گئچین ، کیمسه نی خور گورمه .

*** - بیرکیمسه گلیب ده سندن بیر شئی ایستدرسه ، اگر وئرمیه جکسن ،

اونیله دادلی معامله ائت ، اگر بئله ائتسن ، اوز علیهنده تاپیلان

بیر دشمنی آزالتمیش اولورسان .

*** - خصیس لرله فقیرلر ، عینا "بیر- بیرینه بنزه رلر ، چونکی ایکسی

ده ، حیاتلارینی محرومیت ایچینده گئچیریرلر .

*** - دشمنیوه غلبه چالیدیغین زمان ، اونو عفو ائت ، ظفرتا پماغین

شکرونی ادا ائتمیش اولورسان .

*** - دیلینی کفره آلیشدیرما ، دادلی دیللی اول ، بوخسا ، قابا غینا

گلن هورن کوپک (ایت) لره دؤنرسن ، خلقی زورلا اوزوندن نفرت

ائتدیره رسن .

آذری تورکجه سینه چلویرن ع . ک . منظوری خامنه

آنام دیلی

ت
گورکملی شاعریمیز آقای کریم مشروطه چی (سؤنمز) یین ۲۳۳ بنددن عبارت
اولان (آغیرا یلار) منظومه سینین (آنام دیلی) بولوموندن آلتی بندین
اوخوجولاریمیزا نقل ائدیریک .

بواشر ۱۱ هجالی یعنی استاد شهریارین حیدر بابا به سلام منظومه سی
نین یازیلدیغی وزنینده شاعرین اوشاقلارینا خطابا "یازیلیمیش و باشین
دان صونونا قدر اوگود (نصیحت) و حکمت آمیز سؤزلرله دولودور شاعرین
انسانی و عارفانه دنیا گوروشو ده شعرلرینده عکس ائتمیشدیر .

شاعر بو قدر گوزل و بدیع اثری یارادارکن اوقدر تواضع گؤستریمیش
کی اوزونی شاعر بئله سائماق ایسته مدمیش و طبعی نین آنا دیلینه (لهجه)
تعییلدیگیندن آیلدیغینی و بوتحقیر واهانت دن دامارلاریندا کی غیرت
قانی نین قانایندیغینی و بوهیجانلا پاسلی قلمی ! الینه آلیب بوقیامت
لی اینجیلری یان - یانا دوزدوگونو بویله بیر بوم منظومه سؤنمزین
ایلک و صون اثری دگیلدیر شاعرین صون زامانلاردا یازدیغی (میی نین
صون شامی) وداها باشقا بدیع اثرلری واردیر . گله جکده اونلاردان دا
نمونهلر نقل ائده جگیمیز امیدینده ییک . واما بو گوزل شعرین انگیزه -
سی پئرینه کئچهن (لهجه) سوزونه گلینجه بوباره ده گله جکده اساسلی
بیر مقاله یازماغی لازم گوردوگوموز ایچون بورادا آنجاق کیچیک بیر
ایضا خلا کفایت لهنیریک :

ایراندا لهجه سوزو دیالکت مفهوموندا ایشلتیمیشلر و بییزیم آنا
دیلمیزی ده فارسی نین بیر لهجه سی سائماق ایسته میشلر ، بو گوروش تمام -
یله یانلیش و غلط دیر ، چونکی فارس دیلی هند و اروپائی دیللر گروپونا
داخل دیر . حال بوکی بییزیم دیلمیمیز تورکی دیلی دیر و مستقل بیر دیل
اولماقلا برابر اورال - آلتای دیل گروپلارینا منسوب دور . و بونون
ایچون آذری تورکی سی فارس دیلی نین بیر لهجه سی اولایلمز . وارلیق .

گونلوم قوشی اوخور وطن گولیلن

گول نئجه کی گوله رایز بلبلیلن

سؤزلریمی یازدیم خلقین دیلین

اودور آدیم اورهک لردن سیلینمهز

یازیلماسا دیلین قدری بیلینمهز

او گوندن کي ديلم "گهجه" ماييلدي
ياتيشن طبعم بيرديگنيم آييلدي
بو آييليق اولکه ييزه ياييلدي

دامارلاردا قيرت قاني قايينادي
پاسلي قلم اليميزده اوينادي

اورهک جوشدي خومار گوزلر سوزولدي
عاليه سينجا ايتجى ليريم دوزولدي
آرزولاريم شوديگيز تک يازيلدي

بيلير سيز كي، دومان هارا چن هارا
صنعت هارا بهتر هارا، من هارا

دوداقلاريم گولوسه درکن ازل ده
آنام منه "اغول" دشيريدوبديلده
آنا ديلي اونودولماز مين ايلده

حقيقت ده بو ديل منيم جانيمدير
ايلگيم دير، سوموگومدير، قاشيمدير

قارا بولود گنديم گوزدن ايتشيدى
يارميقلاريم الينيزه يئتشيدى
اوخويا يديز يارالاريز ييتشيدى

باغان اوندان بيرشاخه گول درشيدى
درديگيني الدن - الله وئرشيدى

اورهگيمده سونولمهين اودوم وار
اودور منيم "سونهز" کيمين آديموار
سيزكي وار سيز منيم هر بير زاديموار

آرزوم بودور، گونلوز مندن دوشمه سين
ياندير ديقيم شمع چراغلار سونمه سين

کريم شروطه جي (سونهز)

بوشهر، زنگاندا، آقای سیداسداله جمالی نین طرفیندن "دان اولدوزی"
آدلی شعر مجموعه سی نین بیرنجی جلدی تین منتشر اولماسی مناسبتیلن
یازیلیب وعزیز زنگانلی هموطنلریمیزه تقدیم اولونور. سؤنمز

تهران - ۱۳۵۹/۸/۲۸

زنگانلی قارداشلاریم

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

هر بیر ائلین سیزین کیمی شانلی دیاری وار
واردیر یئری دثسم که خزانسیر بهاری وار
هر فصلین اقتضاسینه اویغونلاشیر تمام
نئسان آیندا چوخ یاغیشی، قیشدا قاری وار
یورغون مسافره نه صفالی دوشرگه لر
گؤز ایشله دیکجه، کؤلگه لی، جانلی چناری وار
اوردان کئچن گنجیکله نیر آب و هوا سینه
نه توسدوسی، نه ذره جه گردوغباری وار
دین و وطن یولوندا بؤیوک پیشوالری
آزاده لیک یولوندا نه چوخ جان نثاری وار
الوان کلیم لرینده حیاتین نشیده سی
هر آرشینیندا مین جوره نقش و نگاری وار
هر ایلیمگینده بیر توخوجی باغری قان قیزین
مین ایتگین آرزوسی، املی، انتظاری وار
زنگان دئینده زنگ شتر سسله نیر دئیمن
آردینجا شور کروانی نین شن قطاری وار (۱)
زنگانلی نین اراده سی یوکک سه ندتک
باخان عذارینه ساوالان تک وقاری وار
دؤیسن اگر اونون قاپی سین بیرنیا ز ایچون
حاتم کیمین باغیشلا یا جاق هر نه واری وار
"انبارغله" آدلانان او گوجلی تورپاغین (۲)
سیزلردن ایندی آرتیق اوموب، انتظاری وار
زنگان اگر تاپا یئنی دن اوز هویتین
بیرایرانی دویورماق ایچون اقتداری وار

آردی ۷۴ صفحه ده

اولكه مين يوللاريندا ...

(پوقما دان بىر پارچا)

...اوجا داغين كوكونه سويكنميش يىخىق بىر دام
 يانيندا سئىرەك جانسىز كۆلگەسىز بىر- يېكى شام (شام آغا جى)
 كىچىك صنيق پنجرە كۆز سىكمىش تۈزلۈ يولا
 يولچى (مسافر) ايزىنى آزار (آختارار) باخاراق صاغا - مولا...
 آخشام بوئون حزنيلە چوكركن قارشى داغدان
 قەھۋەنن قاباغيندا داياندى بىزىم كاروان
 غربت بىر اينجە سىس (دومان) دى داغلىمىشدى ھاوايا
 ياسلى بىر حال وئىرىدى چۆلە داغا اووايا (دوز وگىنىش اراخى)
 بىر بىرچە ايچەرى كىردىك ھىپ مسافرلر
 ايكى ياشلىجا آدم "خوش گلدېنىز" دىدىلر
 دۆۋرە سىندە اوتوردوق تۈستۈلو بىر لامپانن
 من دەسئىرىنە دالدىم (فرق اولدوم) دوشونەرك دۆرد- يانن
 ديوارلاردا ايللرېن ھىسلى ايزلرى واردى
 دوشوندۈكچە قلىبىمى بىرھجران ھسى واردى (احاطە اقلەدى)
 كىم بىلر نەلر گۆرمۈش دىدىم بوآلچاق داملار
 نە سىمالار تانىمىش بو كىرلى (چىرك) قارا جاملار
 ديواردا دوران بو ساز نەلر آنلاتمىش نەلر
 كىم چالىب كىم سۆيلەمىش ھجرانلى ترانەلر
 بىر آز سونرا باشلادى قاينا مايا ساماوار
 مجلسىمىز قىزىشدى بىر- بىر دوزولدو چايلار
 "بوساز كىمىندىر" دىيە صحبتە باشلادىلار
 "او منىم دردداشيمدر" سۆيلەدى بىر اختيار (قوجا)
 ھايدى بىر ماھنى اوخو ھايدى دىللەندىر اونو
 كۆنۈللرى شەن لەندىر گلىسېن غەلرېن سونو
 آھ چەرك بىر باخدى ديوارداكى سازىنا
 سونرا آلتى الينە باشلادى آوازىنا
 آوازىندا داغلارېن مەكس ائتدى داستانلارى
 جانلاندى كۆز اونوندا آدسىز قەرمانلارى (آردى ۱۴- نچى صفحە دە)

علی بابا حاجی زاوه (باک)

غریبین

عمرو مون گل لری بو کدو بونیو	اسدی بیابان اسدی بی غریبین
باشیا دا غلار تک قارالندی قار	کندی ساجا عید الی غریبین
حسرتن قوزونک طیر اؤرک	چاره یوخ هر دده دوزه سن کرک
یاغ بال میر قسده اؤکی اناک	زهر تو تو دورد بی غریبین
وطن سیز دنیا دا القه فی لر ایم	وطن چاقا سیدیم اولما زوی دیم
ایستی تو جاقیندا راحت اولدیم	آخما زوی گوزده سن شلی غریبین
اغلین اؤنغی دیر غمیم	اغلون آیری دوشم ائل اولار غم
قبر بی غریبتده کذا عین غم	
اوستونده یقینین گلور غریبین	
حکله دتقدیم اؤن غلامین سیکلی	

" اولگرلر يغينجاغي "

(پوقما)

شعريمىز يئزمىيىرگوى قورشايينا ،
دويغودان يارانيب ، كئورپوموزا ولموش
گفتدير دوست ائوينده ، قارداش باغيينا ،
قوجاغي عطيرلى چيچك له دولاموش

هئى گزير سفير ائدير ، دالير ، دولانير
آليب كوره گينه محبت يوكـسو
يانيريقسا يانير ، قانيريق قانير ،
ايينجه بير دويغودور ، سؤكورتشل توكو .

هاني شعردن گوزهل اقلچيمىزمى وار ؟
قارداشدان ، قارداشا سلام يفتيرسين ،
دوغما يوردا قوناق كئده رسه دوسلار ،
قوجاق - قوجاق شعري شوقات گتيرسين .

شعر اينجى تكهردن كاغافى بزه ،
هردن آغيزلاردان لفتته سؤز توكور ،
دويغونون ان گوزهل يئرلرين گزه ،
گوز ائونونده نفيس تابلولار چكه .

.....
ياجي (۱) ائوينيزده گوزهل اگلنجه ،
دينله ديك سيزلىرى ، هم بختـياري (۲)
گلميش ائوينيزه مانكى بو گلـجه ،
بوئون احتشاملا ، اودلار ديارى .

شاعرلر دانيشان سؤزه ، صحبتـه ،
حسرتله باخيرميش گوزو تيريزين ،
گونشلى خاطرهسى صاف محبتـه ،
حرمتـله باش اگيب اوزو تيريزين .

.....
گويون اولگر آدلى بير اولدوزو وار ،
سيزده اولگرلرين يغينـجايـميش ،
دالغا-دالغا ، درين - درين معنالار ،
دونيايا نورساچان بير اوچاق اييميش .

قارداشیم بختیار یادیما دوشر،
گلەر گوز اهنونه ائللین هر یانی،
هاچاق کتایبنا گوزوم ایلشیر،
سئیر ائدهرم بوتون آذربایجانی.

هر مصراعی بیٹنی دویغو ساقی سی،
قلمیندن آخان درلر، اینجی لر،
آنامیزین تائی سیز بویونباغی سی،
"موقام پوئماسی" او بویوک اثر.

یا درین اثرلر "جنوب همسرتی"،
قایغی، محبتدن دولوبیرعمان،
سحرله پیچی دبر، سغزون قدرتی،
یازانی بویوکدور، شاعر سلیمان.

دئیر، بیر گون ایشین اولارسا آغیر،
سنه غم دنیزی هجوم ائدهرسه،
سسله سلیمانی، تک، اونو چاغیر،
کسیلیب امیدین الدن گئدهرسه.

"نریمان" (۳) قارداشیم آئی ائل وورغونو،
اثلینه ظلم ائدهن شاهها توپوردون
چاتماز کاما بیلدیک هئج قودورغونو،
نجه ذلیل اولوب، یوخ اولدو گوردون؟

او "سن باغیشلادین" (۴) اثری گوردوم
ماهنیسنده ان گوتورموش بیرکتاب آدی،
منه لطف ائدیلمیش شعرلری گوردوم
اوخویوب دوشوندوم، بیلدیم هر زادی.

"رسول حمزاتوفا" مکتوب پوئمان،
گؤسته ریر اثلینه پاک نیتینی،
اثلین آلقیشلاییب، سئوہ جک اینان،
اوره کیندن اوره ک محبتینی.

شعریمیز دولاشیر اثلین هر یانین،
اوزاق - یاخینلارا گئدیپ - گلندی.

(۵) لطف اقدیب قارداشیم "اولدوزکا روانین"

منه اوزه ریخده یازیب بو بنیدی:

"مزیز قارداش ساوالان،" - "آرزوموز آچسین چیچهک"

"قارتال تک اوچ، هاوالان،" - "بیز باکی دا گئروشک."

ای سوز تانریسینین نبیسی قارداش!

سوزلرین پاییلدی اوره که، جاننا،

هرموزو، دویغونو دویوجو سیرداش،

شعرین یاراشیقدير آذربایجاننا.

قارداش! دیله دیگیمیز آچا جاق چیچهک

باهار اولوب، اگر هاوا دورولسا،

تیکانلار یشرینه گوللر بیسته جک،

یا مانلیقدان دؤنوب فلک یورولسا.

گتیره رم یولا، یوروب فلکسی،

منده ایستک ده وار، آتشفشان دا،

قارداش سنه قوربان گؤزلر به بگی،

آغلار به بگیم وار بو شیرین جاندا.

قارتال اولاشمارام، اوفاجیق قوشام،

اودلار یوردو ائلیم، اووام دیر منیم.

اوجوب هاوالانیب بوردا قونموشام،

بهشتیم دیر، گؤزه ل یووام دیر منیم.

صنعت داغلارینین قارتالی واردیر،

آراسلیلا (۶) میرزه عباس معلوم.

منیم اوچون بؤیوک بیر افتخار دیر،

اولا بیلسم کیچیک بیر معلم.

(آردی وار)

(۱) آذربایجانین قدرتلی شاعره سی حکیمه خانیم بلوری گیلده شعرگنججه -

سی کیمی شاعرلرین اوخودوغو شعرلرین نوارا آلینماسی.

(۲) آذربایجانین گؤرکملی شاعری "بختیار واهابزاده"

(۳) نریمان = آذربایجانین قدرتلی شاعرلریندن نریمان حسن زاده.

(۴) "سن باغیشلادیڭ نریمان حسن زاده نین یاردیغی شعرکتا بلاریندان

بیرین آدی دیر.

(۵) اولدوز کاروانی = نبی خزری نین کتا بلاریندان بیرینین آدی دیر.

(۶) آذربایجانین بؤیوک عالم لریندن پروفیسور حمید آراسلی، پروفیسور -

میرزه ایراهیم اوف، پروفیسور عباس زمانوف دیر.

" اولگرلر یغینجاغی "

(۲)

شانلی گفچمیشلی بیر بویوک اعلیم وار ،
دئیم ، بس نه دن دیر پزیشسانلغیم ،
بو ائلی دوشونن ، دیلیسه آغلار ،
بوندان توره نیب دیر ساوالانلیغیم .

اولو بابالاریم اوغوز ائلری ،
باش اوجا ، شرفاله یاشارمیش هر آن ،
ناموسلو هر سؤزو هر عملری ،
کیمسه یه ائتمه ییب ظلوم هئچ زمان .

تاپشیریپ ، کیشیلیک بوتون ایشینده ،
دئیبدیر دوشمانین ائنونده اسمه ،
پولاد کیمی دایان ایچین ، دیشینده (۷)
دوشمانی وی ، پیخدین ، باشینی کسمه .

آنجا ق او بیلیرمیش ، تورک اوغلی اسمز ،
بویله بیلیمه ییرمیش دگشیر زمان ،
سهرابیم ییخاندا باشینی کسمه ز ،
دوشمانیم ییخارسا ، وئرمز هئچ آسان .

اعلیم اوزون ایللر یاشاییب بقله ،
ایشینه اوزگه لر رخنه لر سالیپ ،
حیله لی سؤزلره دوتوبلار دیلله ،
یغتمه ز آماجینا ، یوللاردا قالیب .

عصیرلردیر بیزه بو غم ، بو کدر ،
اقلیمین وارلیغی قاصیرقا (۸) لاردا ،
جان آتدیقجا ایشلر هپ بقیله گئدەر ،
اردملی (۹) بابالار قالیدی هاردا ؟

قالانیپ بو غملر داغا دؤننده ،
باغریما صیغماییب شعر اولور همان ،
باخیپ بو غملری داغجا گؤرنده ،
آدینا شعریمین دئدییم ساوالان .

.....

آراز ، اقللریمین گوز یاشی دیرسا ،
 ساوالان دا اقلین قالانمیش دردی ،
 آبیق وجدانلا کیم نظر سالیرسا ،
 باغری یانا- یانا اونو گوره ردی .

شرفلی خلقیمین ، آغیر اقلیمین ،
 فعلری داغ کیمی سیلدیریم گرهک ،
 بو سینیر (۱۰) سیز ، شیرین دوغما دپلیمین
 کینه سی دوشمانا ایلدیریم گرهک .

گورون گوز یاشیمیز آغیر سفل اولور ،
 غم لر ده کین لی بیر سونمه ز ، یانا رداغ ،
 سیمه - سن وثره ن بویوک ائل اولور ،
 بو اقلیم گونشه بوللار آچا جاغ . . .

گرهک بونو بیلسین اوکوهنه دوشمان ،
 بو یورد بابام ، اوغوز ، قازان یوردودور
 کافیر یاغیلاردان مین قصاص آلان ،
 ایندی مین قات اوندان قالین اوردودور .

قایغی لی (۱۱) اوگوتجو (۱۲) بویوک بیرانسان
 پیغمبر مثاللی دده میز ده وار ،
 قوقوت دده م ، اوگوت وثریب ، هرزمان
 اقلیمیز صفادن یاشایش قورار .

ائل ایچره شعریمیز یاییر محبت ،
 گور نجه قوشمامیز الفت قوراندیر
 قارداش دان - قارداشا اوره کدن ایستک
 آمانسیر دوشمانین باغرین یاراندیر . . .

*** *** ***

- (۷) ایچ - دیش = داخل و خارج دشمنکدیر .
 (۸) قاصیرقا = چوخ برگ شدتلی یئل بوروغانی ، گردبار .
 (۹) اردملی = ایگیت لیگه و گوزهل بگه نیلمیش اخلاقا ، آچساق
 گونوللولوک ، شرف و فضیله مالک اولان ، فضیلتلی .
 (۱۰) سینیر = سرحد ، مرز .
 (۱۱) قایغی لی = دوشونجه لی مسئول ، غم خور .
 (۱۲) اوگوت و اوگوتجو = نصیحت و نصیحت وثره ن .

۵ - در حق شخصیت دده قورقود

"... دده قورقود، ریش سفید قوم بوده، آذربایجانیهایی گویند" ائلهجه بیلن "یعنی کسی که به اندازه تمام قوم خردمند است، وی پهلوانانرا نا مگذاری می کرد. سخنان حکمت آمیز می گفت، و با روهمرا از قوم درسوگ و سرور بود، اصل کتاب مقدمه ای در احوال خود دده قورقود و سخنان حکمت آمیز او دارد. می نویسد:

"قورقود آتا اوغوز قومون مشکلینی حل ائده ردی، هر نه ایش اولسه قورقود آتایه دانیشمینجه ایشلمزلردی هر نه کی بویورسه قبول ائده ردی. سوزین توتوب تمام ائده رلردی."

یعنی: دده قورقود مشکلات قوم اوغوز را حل می کرد، هر کاری پیش می آمد بدون مشورت با دده قورقود انجام نمی دادند و هر چه می فرمود قبول می کردند. دستور او را بجا می آوردند. (۱)

دده قورقود علاوه بر ریش سفیدی و خردمندی، خنیاگر (آواز خوان) نیز هست او در مجالس ایل حضور می یابد و با اشعار و آوازه های خود که با قوپوز همراهی می کند بستایش قهرمانان ایل می پردازد.

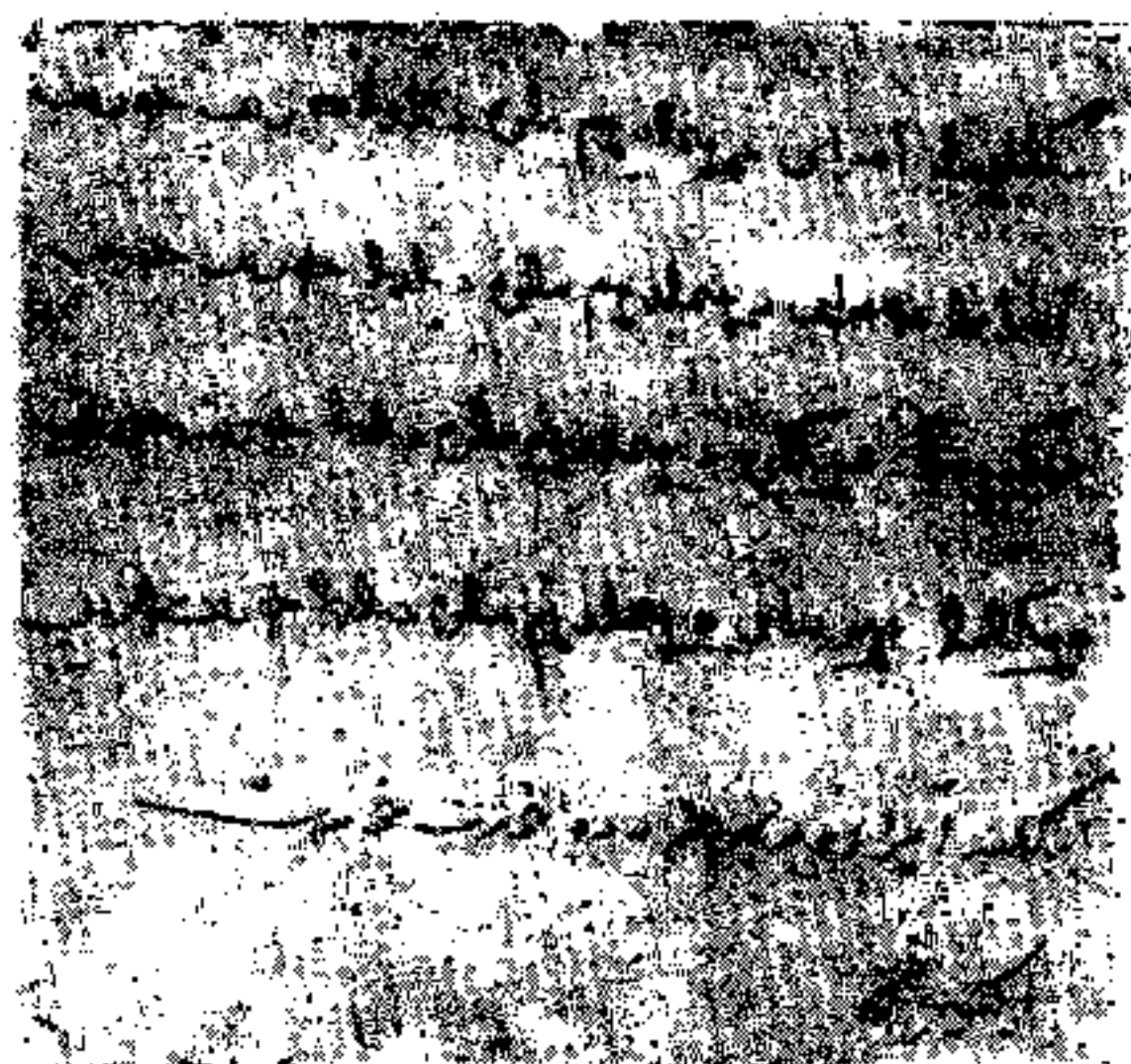
در حماسه دده قورقود هنگامی که قهرمانان به تنگنایی گرفتار می آیند دده قورقود به یاریشان می شتابد و بدانها راه پیروزی را می نمایاند.

او برای مردانی که عازم جنگ هستند دعای خیر می خواند و پس از پیروزی، در مجلس جشنی که برپا می گردد به قهرمانان نام می دهد و به میمنت پیروزی شان قوپوز می نوازد و آوازمی خواند و شجاعت دلوران قوم را تعریف می کند.

بر اساس اعتقادی که آذربایجانیهایی دارند گویا اونه تنها به قهرمانان نام می داده است بلکه نام تمام چیزهای دیگر را نیز اونها ده است و درباره چهار نامی که دده قورقود سهوا "بروی اشیا" نهاده شعری ساخته اند که هم اکنون نیز می خوانند

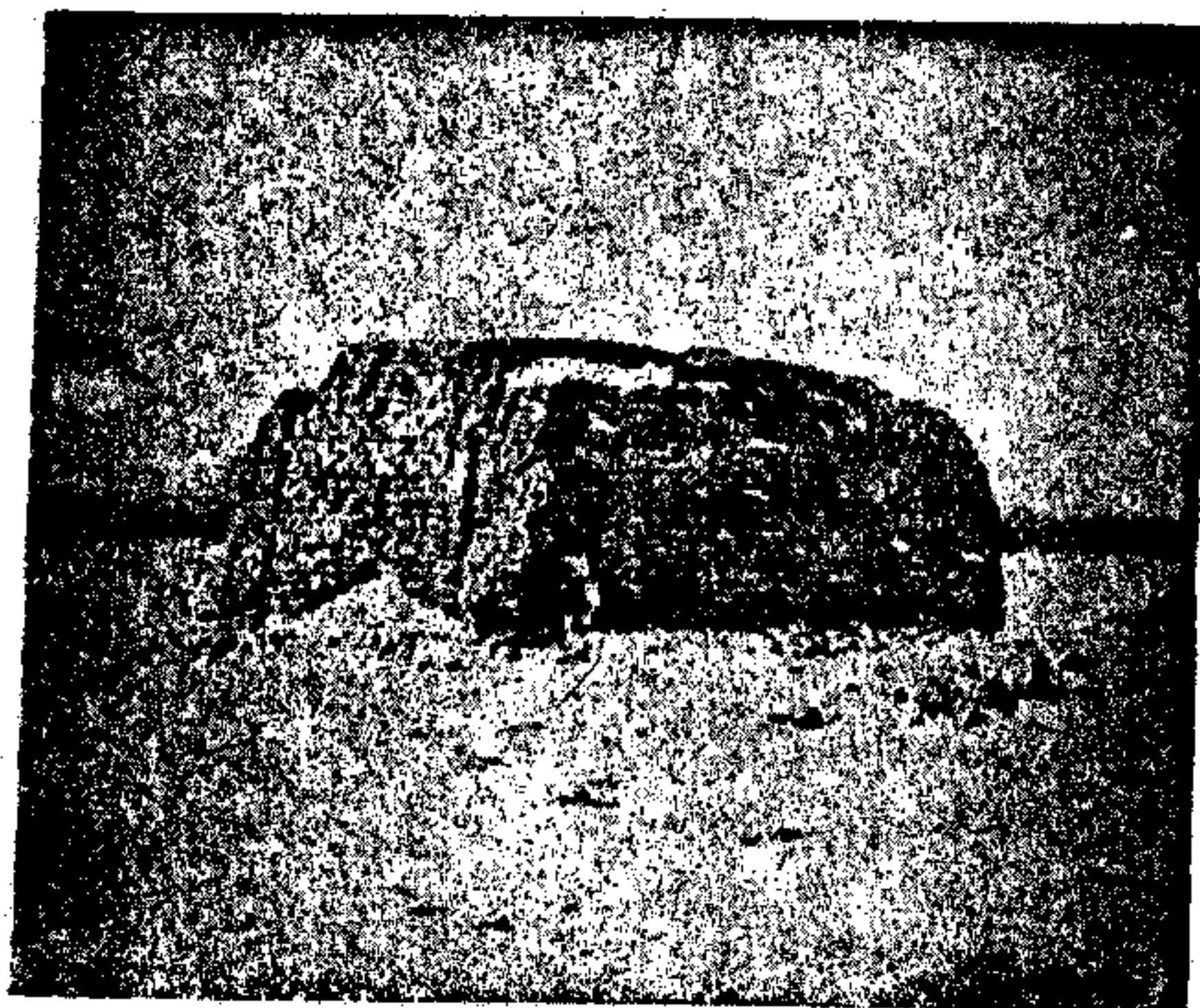
ایگنیه تیکن دشمنی او دده قورقود !
 تیکنه سوکن دشمنی او دده قورقود !
 گلینه آبران دشمنی او دده قورقود !
 آیرانا دویوران دشمنی او دده قورقود !

دده قورقود به سوزن (ایگنه) دوزنده (تیکن) نگفت !
 دده قورقود به خار (تیکان) بهاره کننده (سوکن) نگفت !
 دده قورقود به عروس (کلین) جدا کننده (آییران) نگفت !
 دده قورقود به دوغ (آیران) سیر کننده (دویوران) نگفت !

قطعه فولکلوریک درباره دده قورقود که آنرا "میرزا فتحعلی
 آخوندوف" با خط ابدای خود نوشته است. (خط اعلی آخوندوف)
 درباره تولد و مرگ دده قورقود نیز روایات زیادی بین توده های
 زبان رواج دارد. می گویند هنگام به دنیا آمدن او توی توپره ای بود.
 اطرافیان از این مولود عجیب ترسیدند به همین دلیل نام او را قورقود
 یا قوخوت (مشتق از "قورخو" به معنی ترس) گذاشتند. می گویند عمر
 بسیار درازی داشته است زمانی که عزرائیل به فرمان خدا برای قبض جان
 او نازل شد. دده قورقود جان نداد. برای او جدا شدن از قومی که همیشه
 دوستان می داشت مشکل بود از اینرو پس از سه روز استغاثه به درگاه کبیریا
 تصمیم به فرار می گیرد. سوار اسبش می شود و ابتدا به غرب و آنگاه به شمال و شرق
 و جنوب دنیا می گریزد. اما هر جا که می رسد با مردی روبرو می شود که مشغول گندن
 گوری است. زمانی که می پرسد: این گور از آن کیست؟ جواب می شود: این
 گور مردی بنام قورقود است که گورش را می نگرد و هم اکنون اینجا است !

وبیالآخره گویا در یکی از این گورها به خاک سپرده می‌شود.
 در قرن دهم "آدام اوله‌آری" سفیر آلمان در ایران و روسیه هنگام
 اقامت در دربند آذربایجان قبر منسوب به دده قورقود را دیده‌است و دستا-
 نه‌های دده قورقود را که بین مردم آذربایجان رایج بوده شنیده‌است. این
 شخص در سیاحتنامه خود از احترام زیادی که مردم شیروان به این مقبره
 قائلند صحبت می‌کند، چند سال بعد از او جهانگرد دیگری بنام "ولیا چلبی"
 از ترکیه نیز مقبره مزبور را زیارت کرده‌است. اما این مقبره مدتی بعد
 متأسفانه بدست روزگار از بین رفته‌است.

یکی از مقبره‌های منسوب به دده قورقود (از اعتقادات مردم)
 مردم آسیای مرکزی معتقدند که دده قورقود مدت چهل سال (وبنا به
 روایتی صد سال) از دست خدا فرار کرده‌است حتی بین "قازاق"ها درباره
 زنده ماندن دده قورقود نیز عقیده‌ای رایج است:
 "اؤلو دئسم اؤلو ایمس
 دیری دئسم دیری ایمس
 آتا قورقود اولسا"

اگر مرده گویم مرده نیست
وگر زنده خواشم زنده نیست
آتا قورقود اولیاء

بیا بروایتی دیگر دده قورقود زمانی که فکر می کرد از تعقیب مرگ در امان است با قوپوز خویش "نغمه زندگی" می نواخت تا وقتی که این آهنگ نواخته می شد مرگ جرات نزدیک شدن به دده قورقود را نداشت. مردم عقیده دارند اکنون هم هرجا این نغمه را بنوازند مرگ نمی تواند به آنجا قدم نهاند. زویانوف می گوید که این آهنگ بنام "قورقوت کوی" (شاید به معنی فریاد قورقوت) معروف است واقعا "هم تاثیرشگرفی به آدم می بخشد و ریتم رقص بسیار جالبی است که در میان مردم به گونه های فراوان اجرا می شود." (۱)

درباره وجود تاریخی دده قورقود نیز اسنادی در دست است منتها این اسناد چنان روشنگر نیستند که بتوان نظر قاطعانه ای در این باره داد. مثلاً: در "جامع التواریخ" خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی، دده قورقود صدراعظم "اینال خان" و هم عصر پیغمبر اسلام معرفی شده است (۱) و گویا ((اینال خان)) او را بعنوان ایلچی نزد پیغمبر اسلام می فرستد.

در "شجره تراکمه ابوالقاسی بهادرخان" درجایی دده قورقود را هم عصر پیغمبر اسلام می بیند ارد و درجای دیگر ادعا دارد که او هم عصر خلفای عباسی سه قرن بعد از پیغمبر بوده است (۱).

در "جام جم آئین" آمده است که "قازان خان"، قورقود آقا را همراه "سلیمان یارسی" پیش پیغمبر فرستاد و او به دین اسلام گرویده پس از مراجعت این دین را بین اوغوزان تبلیغ می کرده است.

در "ولایت نامه حاجی بکتاش"، دده قورقود در ردیف پادشاه اوغوز "بایندر خان"، "بیک لربیگی"، "قازان خان" محسوب شده و آنگاه ادعا شده است که با مرگ این سه تن جماعت اوغوز پراکنده شده از میان رفت (۱). چنانچه ملاحظه می شود، تحقیق و تفحص در اثبات وجود تاریخی دده قورقود راه بجایی نمی برد.

اما صرف نظر از اینکه آیا واقعا "دده قورقود" در تاریخ وجود داشته است یا نه؟ (که با احتمال زیاد وجود داشته.) باید گفت: آن دده قورقودی که ما اکنون می شناسیمش و در داستانها و روایات مردم نقش بسته

شخصیتی است اسطوره‌ای . می‌دانیم "...در آن ایام پیرانی حکیم و دانادر
 بین مردم بودند موسوم به " دده بیلجی " که "مننا" هنرمند نیز بودند
 و به مجالس و محافل می‌رفتند و با نواختن قوپوز از رشادتهای قهر-
 مانان ایل سخن می‌راندند. دده قورقود چهرهٔ تعمیم یافتهٔ چنین
 نوازندگان و پیرانی حکیم و داناست. " (۱)

۱- آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی ، باکی ، ص ۲۰۴

زنگانی قارداشلاریما

"دان اولدوزی" که جلوه‌لہ‌نیب ، کوز ووروز منه
 هوسایریشیندا مین سوزی وار ، مین شعاری وار
 بیرسؤیله‌یین گوروم : نجه‌دیر دیل یارالاریز ؟
 مرهم تاپانما میش سیز اگر ، منده داری وار
 " وئرمزله‌حق ، آلمالیدیحق " علی دثیب
 دایم اودور الینده اونون ذوالفقاری وار
 کسکین بیجاقلاریزکیمی ، کسکین سوزوز کرک
 جوومرد ایگیت او که سوزونون اعتباری وار
 سؤنمزده سیزکیمین او گوزهل شانلی تورپاغین
 مینلرجه ، خاطرینده عزیز یادکاری وار

- ۱- زنگ شتر ، شور ، و قطار هراوجو موسیقی توالری دیرلره
- ۲- آقای سیداسداله جمالی یازمیشسلارکه زنگان بیر زمان
 "ایرانین غله انباری" آدلانمیشدیر .

ساهر دن:

پرفسور رستم علی اویفا

قاف داغیندان دا آشپ گلنه نسیم
سوساسا قوش او «قوزنی» لرده اینسان

«آیریلیق» آدلی چایندان گنججه سز
بو «کوئی» لرده سولاردان ایچه سز

سن قانات آچدین اوچایندان کچدین
یاد دیارین کور وین ایچ اوزونو

نیریزین چشمه لریندن ایچدین
دینله دین هر گنججه هجران سوزونو

ای صفا قافله سالاری ا ییزه
سن کتیر دین او اوزاق یول لاردان

نیشکر دن و حریر دن باهالی
هر سفر، تازه ترانه، تازاسوز

اشتیاق ایله یسار یلمیش فوشما
سن قوشولدون هنرین کرداینما

کوز یاشیله سوار یلمیش مکتوب ا
قولاق آسدرین دا ائلین دستاینما

گنججه غریبته، اسار قلعه دولویس گنججه دین
چو رودوک ظلم واسارنده قلا کتدم آمان

بودیارقانلابویا لیمیش، قوخوموش بیر دره دین
آغیز آچمیش بیزی اودسون مله ناقیشلی ایلان